

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Lärosäte: Mittuniversitetet

Yrkesexamen: Grundlärarexamen med inriktning mot arbete i fritidshem

Beskrivning

Mittuniversitetets (MIUN:s) erfarenhet av lärarutbildning har djupa historiska rötter. Vid folkskolestadgans införande 1842 var stiftsstadens Härnösand en av de städer i Sverige som fick i uppdrag att anordna lärarutbildning. Redan påföljande år, 1843, startade lärarutbildningen, som blev den första högre utbildningen i Norrland. Alltsedan dess har lärarutbildning funnits vid vad som idag är MIUN. Inga utbildningar vid MIUN engagerar så många studenter och så mycket personal som just lärarutbildningarna, och fritidsläraryrket ingår i en väl etablerad lärarutbildningsmiljö. Programmets första grupp studenter, efter att examensrättsansökan 2011 beviljats, inledde sina studier vårterminen 2012. Programmet har därefter haft antagning på höstterminer (höstterminen 2018 är antalet platser 60). Söktrycket är högt och har ökat för varje antagningsomgång (idag ca. 4 sökande per plats). Genomströmningen har kontinuerligt förbättrats, och är numera likvärdig med den för riket genomsnittliga. Utbildningen genomförs med distributionsformen campus-distans¹, med campusförlagd undervisning (s.k. "inneveckor") i normalfallet var femte vecka och däremellan IT-distans undervisning. Upplägget har visat sig framgångsrikt hos studenterna, som visat sig nöjda med upplägg och kvalitet på utbildningen.² I kurserna är närvaron under de campusförlagda veckorna mycket god. Upplägget under veckorna syftar till variation av läraaktiviteter och examinationer, vilket gynnar närvaron. Föreläsningar varvas med seminarier, redovisningar, workshops, praktiskt-estetiska inslag och examinationer. Upplägget är noga genomtänkt så att studenterna ska uppleva det meningsfullt att delta även i formellt icke-obligatoriska inslag, som till exempel föreläsningar. Campus-distansmodellen gör att fritidsläraryrket har studenter från hela landet. Undervisningstiden på en 7,5 hp kurs ligger på ca 30-40 h på campus, samt, i de flesta kurser, ett antal timmars undervisning via nätet. I undervisningstid motsvarar detta väl vad en campusförlagd utbildning ger. Från 1 juli 2014 till 30 juni 2017 drevs ett projekt med syfte att ytterligare utveckla campus-distansmodellen. Projektet arbetade med utveckling av befintlig campus-distansmodell för lärarutbildningsprogrammen. Campus-distansmodellen har nyligen utvärderats grundligt, och i den oberoende utvärderingen framhålls att det "framgår tydligt att kurserna har uppdaterats, modifierats och moderniserats. Det framgår att genom projektet har olika verktyg blivit synliga och projektet har på ett öppet och tillåtande sätt gett medarbetarna möjlighet att pröva och experimentera. Tekniska och digitala verktyg har kunnat provas och utvecklas." Vidare beskrivs utvecklingen framåt för att fortsätta "den utstakade vägen med förnyelse av Campus/Distansmodellen, mer mot blended learning och mobilt lärande för att nå målet med att tillhandahålla Sveriges modernaste distansutbildning som bygger på internationell standard och kvalitet."³

¹ Bakgrunden till en lärarutbildning på campus-distans är att i början av 1990-talet utvecklades vid dåvarande Högskolan i Sundsvall/Härnösand, sedermera Mitthögskolan, numera MIUN, en modell för genomförande av lärarutbildning som hade till syfte att göra det möjligt för personer i Norrlands inland att studera till lärare. Modellens utgångspunkt var att det fr.a. fanns många invånare som inte hade någon praktisk möjlighet att studera heltid på campus. Därmed behövde nya former av utbildningsmöjligheter utvecklas och det som vid den tiden då var möjligt var en blandning av campus och distans för att öppna vägar även för denna presumtiva studentgrupp. Över tid har MIUN:s forskning och kompetens kring e-lärande utvecklats betydligt, fram till dagens välfungerade modell. Utbildningsmodellen kommer att fortsätta att förnyas och förändras, för att även framgent kunna leverera en hög kvalitet till studenterna och, i förlängningen, vara fortsatt attraktiv för studenterna

² Av MIUN:s läraryrkesprogram går alla i form av campus-distans, bortsett från ämnesläraryrket, som är en campusutbildning. Förskolläraryrket har hösten 2017 startat en försöksverksamhet med distributionsform reguljär campus på den andra campusorten Östersund. Detta skedde efter dialog med regionen. De reguljära utbildningarnas för- och nackdelar i jämförelse med campus-distans kommer noggrant att utvärderas och analyseras.

³ Utvärderingen genomfördes på uppdrag av MIUN av Dr. Ebba Ossiannilsson, Ossiannilsson, Quality in Open Online Learning (QOOL) Consultancy.

Programmets upplägg regleras av utbildningsplan och kursplaner. Utbildningen består av tre huvuddelar; fritidspedagogiskt område, utbildningsvetenskaplig kärna och verksamhetsförlagd utbildning. Utbildningen till grundlärare med inriktning fritidshem innehåller ämnes- och ämnesdidaktiska studier om 90 hp, varav 60 hp inom det fritidspedagogiska området och 30 hp i ett praktiskt-estetiskt ämne. Studenterna kan välja mellan bild och idrott och hälsa. Därutöver ingår en utbildningsvetenskaplig kärna om 60 hp samt verksamhetsförlagd utbildning om 30 hp inom relevant verksamhet. I slutet av utbildningen genomför studenterna ett självständigt arbete som omfattar 15 hp. Den bifogade utbildningsplanen visar den utbildningsvetenskapliga kärnans innehåll, vilka kurser som ingår i programmet samt i vilken ordning de läses.

Utbildningen har 20 veckors verksamhetsförlagd utbildning, där studenterna under handledning planerar, genomför och utvärderar verksamheten i fritidshemmet och skolan. VFU:n är förlagd till fyra kurser á 7,5 hp i termin 1, 2, 4 och 5. VFU 3, som ligger i termin 4, kommer terminen efter studenterna läst bild eller idrott och hälsa. Denna VFU görs med bild- eller idrottslärare som VFU-handledare. Under VFU-kurserna har studenterna kontinuerligt stöd av en behörig fritidspedagog, som vanligtvis är utbildad handledare, och alla studenter får VFU-plats inom fritidshem. Den verksamhetsförlagda utbildningen är upplagd med progression mot självständighet. Den första VFU-perioden betonar fritidslärlärostudentens reflektioner över sin framtida yrkesroll. Denna process lägger en grund för studentens tillägnande av en professionell yrkesidentitet som grundlärare och pedagog. Under studentens andra VFU-period riktas istället fokus mot lärande och didaktik, och ledarskapsförmågan fördjupas i VFU III. Under studentens sista VFU-period riktas fokus mot den professionella fritidshemsläroaren och det kollegiala samarbetet. Syftet med detta upplägg är att främja studenternas lärprocess och att det ska vara en arbetsform som kan föra den verksamhetsförlagda utbildningen och den högskoleförlagda utbildningen nära varandra. Den bakomliggande tanken är att när studenten får alltfler och djupare erfarenheter, och utvecklar en praktisk kunskap om verksamheten, behöver hen stöd i sin lärprocess för att kunna abstrahera och generalisera sina erfarenheter. Med hjälp från lärare och handledare kan studenten överföra sin erfarenhet från den konkret praktiska verksamheten till en mer generell och reflekterande kunskap. Genom denna reflektion gör studenten något kvalitativt annorlunda av kunskapen, och utvecklar ett vetenskapligt förhållningssätt till sin egen praktiska kunskap. Som stöd i denna lärprocess använder studenterna en portfolio, som följer med under alla VFU-perioder.

Organisation av lärarutbildningen och fritidsläroprogrammet

2015 togs ett viktigt steg för att stärka lärarutbildningsmiljön och kvalitetssäkra lärarutbildningsprogrammen. En ny lärarutbildningsorganisation, med en vicedekan för professionsutbildningar som ordförande i en för ändamålet särskilt skapad styrgrupp, *Samordningsorganet för lärarutbildning* (SAOL) infördes då. I SAOL ingår, förutom vicedekanan, avdelningschefer för på universitetet i lärarutbildningen medverkande avdelningar samt representanter för studenter. SAOL utgör ett organ för ledning, utvecklingsfrågor, styrning och samordning av lärarutbildningen, och har mandat att fatta beslut i avdelningsöverskridande och strategiska frågor som rör lärarutbildning.

För riktade forskningssatsningar mot lärarutbildningarna finns ett forskningsberedande råd. Där hanteras ärenden rörande pedagogisk forskning samt didaktisk och ämnesdidaktisk forskning i anslutning till lärarutbildningsprogrammen. Detta råd är en del av universitetets kollegiala organisationsstruktur och underställt de två fakulteterna. Rådet har ett särskilt ansvar för att stärka forskningen mot lärarutbildning och att särskilt beakta behoven inom områdena ämnesdidaktik, forskning mot förskolans verksamhetsområde och forskning med inriktning mot verksamhet inom fritidshem. De forskningssatsningar rådet initierat utvärderas kontinuerligt av vicedekanan och fakulteterna.

För lärarutbildningsprogrammen finns ett gemensamt programråd inrättat. Det utgör en gemensam, samverkande instans för de sex olika lärarprogrammen⁴. Bakgrunden till att det finns ett gemensamt programråd ligger främst i det skäl att flera centrala lärarutbildningsfrågor är av programöverskridande natur, som exempelvis samverkan med omgivande samhälle, kompetensutveckling och kvalitetssäkring. Programrådet utgörs av vicedekanen (ordförande), och programansvariga för respektive lärarutbildningsprogram, en representant från var och en av de avdelningar som är verksamma i lärarutbildning samt en studeranderepresentant (samt en adjungerad). Därutöver ska ingå minst en representant för skolhuvudmän eller liknande. I programrådet ingår även studierektor för VFU i lärarutbildningarna samt en representant från det *Regionala utvecklingsnätverket* (RUN). Vid behov kan programrådet adjungera ytterligare kompetens. Programrådet sammanträder minst två gånger per termin, och kan vid behov delegera mandat till vicedekan eller programansvarig.⁵ Ett gemensamt programråd har visat sig vara en styrka för lärarutbildningen och fritidslärarprogrammet. Frågor som hanteras där är vanligtvis av ämnes-, program- och avdelningsöverskridande karaktär. Rådet underlättar samverkansmöjligheter med intressenter från regionen och med studentrepresentanter, och fungerar som ett både kvalitetsdrivande och samverkande organ för lärarutbildningen i stort. Rådet inventerar också behov av lärarfortbildning, och arrangerar tillsammans med RUN minst en kompetensutvecklingsdag ("Lärarkollegiedag") per termin.

För varje lärarutbildningsprogram finns en programansvarig. Programansvariga på MIUN är i normalfallet disputerade. För fritidslärarprogrammet har dock utsetts en programansvarig som inte är disputerad, då hans långa erfarenhet av fritidslärarutbildning och stora professionserfarenhet från fritidshem ansetts som viktiga kompetenser vid utnämningen.⁶ Programansvarig leder ett samråd med programarbetslaget (s.k. programträffar).

Förutsättningar

Personal

2018 fanns på avdelningen för utbildningsvetenskap (UTV), som ansvarar för fritidslärarutbildningen, tre professorer, tre docenter, 13 lektorer, samt ett tiotal doktorander och omkring 25 adjunkter. Den presentation av den aktuella forskningsmiljön, som följer under "Utbildningsmiljö", visar att det dels finns en tämligen stor omgivande grupp av professorer, lektorer, adjunkter samt doktorander i lärarutbildningsmiljön vars forskning är relevant för fritidslärarprogrammet och kommer programmets studenter till del, dels att det även finns en forskningsinriktning mot fritidshem (forskningsgruppen startade 2013). Mot fritidslärarprogrammet har inom ramen för denna mer omfattande miljö en mindre grupp lärare med större undervisningsdel mot programmet koncentrerats, vilket syftar till att ge ett tydligt ansvar för planering, genomförande, utvärdering och utveckling av programmet och dess kurser. Samtidigt finns många ytterligare lärare med mindre undervisningsdelar mot programmet. Detta upplägg av lärarresursen ska dels säkerställa att god professionskompetens och fritidshemsforskning finns representerat, dels att

⁴ I utbildningsmiljön ingår dessutom bland annat fem ytterligare lärarutbildningsprogram. Det är förskollärarprogrammet, grundlärarprogrammet F-3, grundlärarprogrammet 4-6, Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) och ämneslärarprogrammet. Förutom dessa lärarprogram ges vid avdelningen för utbildningsvetenskap (UTV) även exempelvis fristående kurser, magister- och masterprogram, samt forskarutbildning inom huvudområdet pedagogik. Vidare genomför MIUN, och då främst nämnda avdelning, en betydande mängd uppdragsutbildningar som vänder sig till lärare och skolledare. Ett sådant exempel är att MIUN sedan höstterminen 2015 av Skolverket givits uppdraget att genomföra den befattningsutbildning (rektorsprogrammet) som utgör ett krav för anställning som rektor. Ytterligare uppdragsutbildningar som ges är lärarlyftskurser i olika ämnen för F-6, samt korta kurser på olika teman, exempelvis om studieteknik, skoljuridik, mål- och resultatstyrning, flerspråkighet och interkulturalitet, samt nyanlända elevers lärande och skolframgång.

⁵ Exempel på programrådets ansvarsområden är följande: ansvara för att utveckla och stärka lärarutbildningen vid MIUN; verka för kvalitetsutveckling och säkerställande av kvalitet i lärarutbildningarna; lämna förslag till fakulteterna för beslut om nya utbildningsplaner; ansvara för att lärarutbildningarna har en tydlig programprogression; ansvara för omvärldsbevakning och samverkan för lärarutbildningsprogrammen.

⁶ Exempel på ansvarsområden för programansvarig är att: utöva det operativa ansvaret för utbildningens progression, kvalitet, uppföljning och utveckling samt att initiera utvecklingsbehov avseende programmet hos programråd och ämneskollegier; initiera frågor gällande programmets pedagogiska och vetenskapliga kvalitet; i samverkan med avdelningschefer och ämnesföreträdare/studierektorer ansvara för bemanning och kompetensanvändning; tillsammans med berörda ämneskollegier/studierektorer ansvara för samordning av kursutbud; i samråd med ämneskollegierna ansvara för innehållet i programmets utbildningsplan och tillhörande kursplaner; övervaka programuppföljning och att analysera programmets kursutvärderingar; ansvara för planeringsdagar för lärarprogram; kontinuerligt anordna programsamråd med representanter för i programmet ingående kurser; ansvara för relevant omvärldsbevakning för programmet; ansvara för kontakter med studenter i samband med studentärenden.

andra viktiga specialkompetenser finns i programmet. Vidare har MIUN säkerställt professorskompetens (två stycken) som har en del av sin forskning inriktad mot fritidshemslärande. Aktiva forskare finns således involverade i programutbildningen, och presentation av pågående forskning sker flera gånger under utbildningens gång, mest tydligt är det innan de självständiga arbetena, då professorer, lektorer, doktorander och några adjunkter presenterar sin forskning och sina utvecklingsprojekt för att stimulera studenternas intresse för egen professionsnära forskning och fritidshemsutveckling. I lärargruppen finns forskning representerad rörande bl.a. barns visuella kulturer och bilddidaktik (lektor), specialpedagogik (lektor), kvalitet i lärarutbildning och lärarkompetenser (professor), förändringsarbete i utbildningsväsendet (lektor), lärmiljöer på fritidshem (adjunkt), lärande, lärmiljöer och styrdokument på fritidshem (professor), entreprenörskap (lektor), läroplansteori (lektor), litteracitet (lektorer), lärmiljöer (professor), matematikläromedel (doktorand), hälsa, träningslära, fysiologi (lektorer), övningsskoleprojektet (adjunkt/licentiand). Dessa kompetenser framkommer visas för studenterna dels i undervisningen på kurser de ansvarar för eller medverkar i, dels i handledning av självständiga arbeten.

Våren 2018 tas omkring sex lärare i hög grad i anspråk för den planering, undervisning, handledning, administration, examination, utvärdering samt kvalitetsarbete och samverkan som sker inom programmet. Därutöver tas alltså ytterligare lärare in i specifika delar av utbildningen för att bidra med sin undervisnings-, professions- eller forskningskompetens. Som kursansvariga finns alltid erfarna lärare. Vanligtvis finns två stycken kursansvariga per kurs, dels för att minska sårbarheten vid t.ex. sjukdom, dels för att nyanställda lärare ska få dela kursansvar. Upplägget av bemanningen mot programmet syftar till att ett antal erfarna lärare ska ha ett tydligt ansvar för utbildningen, och därför ha en tämligen stor del av sin undervisning riktad mot programmet, vilket ska ge studenterna tydlighet i information och ansvar, samt minimera risken att de upplever enskilda kurser för som "splittrande" eller som "isolerade öar". I värderingar från lärare och studenter, samt i genomförda programdialoger, har hittills tydligt framkommit att ambitionen med denna organisationsmodell, med en något mindre grupp lärare riktade mot programmet och med en stark miljö av kringresurser och kompetens, ses som positiv. Utvecklingen mot att öka vissa lärares undervisningsandel i programmet ska fortsätta framgent. I programmet har sedan länge säkrats att samtliga examinatorer är disputerade, och samtliga disputerade lärare, ska enligt avtal undervisa på minst 25 procent av en heltid. Detta för att säkra vetenskaplig kompetens i programmet. Under 2018 har dock andra omständigheter (forskning, annan undervisning och olika uppdrag) gjort det svårt att säkerställa denna nivå av disputerad kompetens från ett par av de disputerade lärarna, men målet finns kvar med ambitionen att det ska nås 2019/20. Att öka de forskande lärarnas undervisningsandel i programmet ses alltså av MIUN som det främsta prioriteringsområdet. Därför rekryteras under våren 2018 ytterligare en professor mot lärarutbildning, samt ett antal lektorer. En doktorand i pedagogik med inriktning mot fritidshem har antagits våren 2018.

I lärargruppen finns bredd och djup avseende såväl ämneskunskaper som ämnesdidaktisk kompetens. När det gäller andelen lärare med relevant professionserfarenhet (från fritidshem men även från specialpedagogik och grundskola) är andelen hög. Vidare finns en god kompetens inom vetenskaplig teori och metod, delar som i huvudsak disputerade ansvarar för. Under den valbara terminen ansvarar disputerade helt för kurserna, och såväl kursen i bild som i idrott och hälsa är tydligt forskningsanknuten. Placeringen av utbildningen på en avdelning, med en särskild grupp lärare som särskilt ansvariga och deltagare i ett programarbetslag ("programträff") ger en tydlighet och en struktur som betydligt underlättar det systematiska kvalitetsarbetet. Den samlade lärarkapaciteten präglas av stabilitet och varaktighet, vilket bör ses som ytterligare en framgångsfaktor för programmet. Yrkesverksamma fritidspedagogers kompetens tas tillvara i utbildningen, och de kommer in i kurser. Dessutom är systemet med kompetensväxling under uppbyggnad, då den är en viktig del av MIUN:s övningsskolemodell. En arbetsgrupp ser för närvarande över hur modellen kan utvecklas, bl.a. med aktionsforskning.

Könsfördelningen inom fritidsläroprogrammet är något ojämn. Avdelningen, och lärarutbildningsprogrammen, har historiskt sett rekryterat fler kvinnor än män. UTV har ofta rekryterat verksamma lärare till adjunkter. Flera av dessa har sedan gått vidare till avdelningens forskarutbildning. För fritidsläroprogrammet är förhållandena så att ungefär 40 procent av lärarna är män och 60 procent är kvinnor. Försök har gjorts att rekrytera fler män till tjänster, vilket

delvis har lyckats. Förhållandet att en majoritet av fritidsläraryrkeprogrammets lärarpersonal är kvinnor delar MIUN med andra lärosäten i Sverige.

Säkerställande av tillräckliga lärarresurser, uppföljning samt kompetensutveckling av lärarna

Målet att lärarkapaciteten ska präglas av stabilitet och varaktighet följs systematiskt upp, dels på en mer övergripande nivå, som i SAOL, där cheferna för de avdelningar som ingår i lärarutbildningen möts, dels på programnivå. På programnivå sker programdialoger för fritidsläraryrkeprogrammet mellan vicedekan, avdelningschef UTV, ämnesföreträdare i pedagogik, studierektor för UTV samt programansvarig. Dessa programdialoger är en viktig del i ett systematiskt kvalitetsarbete närmast programmet, där ansvarig avdelning, och lärarutbildningsorganisationen som helhet, vidtar åtgärder för kompetensutveckling samt reviderar kompetensförsörjningsplaner både på kort och på lång sikt.

Fritidsläraryrkeprogrammets lärargrupp kännetecknas alltså av stabilitet, och den följs systematiskt upp för att säkerställa att kompetens finns framledes, till exempel efter pensionsavgångar. Samtidigt är den samlade lärarutbildningsmiljön på MIUN växande. UTV har systematiskt rekryterat för att säkerställa god kompetens på programmet. Programmet tar även in kompetens från fältet, för att säkerställa dagsaktuell professionsnära kompetens. Exempel på detta är yrkesverksamma fritidspedagoger, rektorer, representanter från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och från andra organisationer (t. ex. från RFSL och KRIS).

Varje lärare på programmet har utrymme för individuell och kollegial kompetensutveckling, vilket ska ge förutsättningar för att lärare ska kunna ta ansvar för och utveckla sin kompetens. Samtliga lärare vid UTV har haft fem procent avsatta i sin tjänst för kompetensutveckling, men från 2018 har detta utökats till 15 procent. Detta är en generell satsning som gjorts för UTV för att möjliggöra för de anställda att fördjupa och utveckla sin kompetens. En kontinuerlig uppföljning av lärarnas sammantagna kompetens sker, bland annat genom programdialogen och i form av årliga medarbetarsamtal med avdelningschef. Behov av kompetensutveckling diskuteras också på Programrådet, och särskilda fortbildningsdagar anordnas. Ytterligare exempel på kompetensutveckling för i programmet verksam personal är de så kallade "Lärarkollegiedagarna" som genomförs en gång per termin. De är gemensamma för personal inom MIUN:s lärarutbildningsprogram. I programrådet diskuteras programansvariga och vicedekan med studentrepresentanter, VFU-studierektor, avdelningsrepresentanter, RUN och kommunrepresentanter behoven av aktuell kompetensutveckling både på kort och lång sikt. Läsåret 2017-18 genomfördes kompetensutveckling av lärarprogrammets lärare mot "Studenter i behov av särskilt stöd" (ht-17) och "Jämställdhetsperspektivet i lärarutbildningen" (vt-18). Tidigare insatser (2016) har berört "Utveckling av lärarutbildning i samverkan med skolhuvudmän" samt "Ledarskap". Kommande insatser läsåret 2018-19 behandlar hur man i lärarutbildningsprogrammen behandlar områdena nyanländas lärande och digitala verktyg. Diskussion och resultat från fortbildningsdagarna följs sedan upp i programarbetslaget, till exempel över hur man arbetar med jämställdhetsperspektiv i programmet. Resultaten från uppföljningar och inventeringar leder således till kompetens- och kvalitetsutvecklande åtgärder.

Sammanfattningsvis: Styrkeområdena beträffande förutsättningen "Personal" är att: det finns en lärargrupp med hög andel undervisning och tydligt ansvar för utbildningen; bredd och djup i ämneskunskaper och didaktik finns bland personalen; disputerade lektorer och professorer finns i programmet; disputerade ansvarar för en betydande del av den "vetenskapliga skolningen"; stor professionserfarenhet finns; samverkan med skolhuvudmän ger studenterna beprövad erfarenhet från fältet samt i hög utsträckning handledare som genomgått handledarutbildning; stabilitet finns i lärarkåren; kompetensutvecklingsbehov inventeras och fortbildning bedrivs systematiskt; system, med bland annat programdialogerna, säkrar kompetensbehov. Ett utvecklingsområde är att öka andelen forskarutbildade lärares och professorers del i programmets undervisning, och åtgärder i den riktningen har och kommer att fortsätta vidtas. Ett exempel på åtgärd är de tjänster (doktorand, lektorer och professor) som är under tillsättning eller nyligen har

tillsatts. Fritidshemsforskning är även ett prioriterat forskningsområde vid MIUN, vilket följs upp av forskningsberedande rådet.

Förutsättningar

Utbildningsmiljö

MIUN har de senaste åren riktat flera långsiktiga satsningar för att ytterligare stärka sin kompetens mot lärarutbildning och fritidsläraryrket, och för att tydligare forskningsanknyta utbildningarna. Nedan kommer först den direkta fritidshemsforskningen redovisas, varefter den bredare vetenskapliga och professionsinriktade miljön diskuteras.

Fritidshemsforskning är exempel på ett angeläget område både i Sverige och internationellt inom vilket MIUN sedan 2013 har byggt upp en forskargrupp. Fritidshem och skola är självklara och viktiga kunskapsområden för den forskning som sker i pedagogik. Ett viktigt forskningsområde är om det informella lärandet inom fritidshem, i förhållande till barnens tid i och efter skolan. Ett annat är uppföljnings- och utvärderingsforskning inom nationella specialpedagogiska utvecklingsinsatser. Ett tredje forskningsområde är organisatoriskt lärande inom privata och offentliga organisationer, exempelvis gällande jämställdhetsintegrering, kompetens, kompetensutveckling och kompetensöverföring. Ett fjärde är policyimplementering i fritidshemmen. Under de senaste tre åren har forskningen mot bland annat yngre barn och fritidshem ökat. MIUN har två professorer i pedagogik som delvis forskar mot fritidshem, och dessa två tillhör programarbetslaget. Dessutom av betydelse för fritidsläraryrket har även en professor i pedagogik, med inriktning mot yngre barns lärande, rekryterats. Den fritidspedagogiska forskningsgruppen består av två professorer, en lektor i bild samt av två adjunkter.⁷ Ytterligare 3 adjunkter ska involveras i fritidshemsforskning under 2018. En doktorand i fritidspedagogik är rekryterad, och ska vara på plats hösten 2018 och då ingå i gruppen. Vidare rekryteras upp till fem nya lektorer och en professor i pedagogik, och MIUN hoppas att detta kommer att innebära att det inom en snar framtid finns i alla fall ytterligare en disputerad mot det fritidspedagogiska området. En viktig form av fritidshemsforskning sker i samverkan med regionala aktörer, och forskningsprojekt bedrivs och finansieras tillsammans med kommunala aktörer.⁸ Dessa samverkansavtal har hittills resulterat i en rad pågående projekt, varav flera är kopplade till lärande, fritidshem och grundskola. Projekten bidrar till utveckling av praktisknära forskningsresultat, samverkan mellan lärosätet och regionens skolor, och de resultat som produceras presenteras på olika sätt i utbildningen. Samverkansprojekten mellan MIUN och Sundsvalls kommun har en övergripande inriktning mot ledarskap, lärmiljö och hälsofrämjande utveckling, emedan samverkansprojekten mellan MIUN och Härnösands kommun inriktas mot pojkar och flickors lärande samt mot en inkluderande skola. Nedan ges ett par exempel av de projekt som startat under 2016 och 2017, och som är relevanta för fritidsläraryrket.

⁷ Bland den direkta fritidshemsforskningen vid Avdelningen för utbildningsvetenskap bör lyftas fram bland annat: Perselli, A., Augustsson, G. & Boström, L. (2016). [A Web Survey on Learning Environments and Staff in Swedish Leisure-Time Centres as a Starting Point for a Nordic Research Network and International Cooperation](#). *International Journal for Research on Extended Education*, vol. 4: 1, ss. 147-152; Boström, L. & Augustsson, G. (2016). [Learning Environments in Swedish Leisure-time Centres](#): (In)equality, "Schooling", and Lack of Independence. *International Journal for Research on Extended Education*, vol. 4: 1, ss. 125-145; Augustsson, G. & Boström, L. (2016). [Teachers' Leadership in the Didactic Room](#): A Systematic Literature Review of International Research. *Acta Didactica Norge - tidsskrift for fagdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid i Norge*, vol. 10: 3; Boström, L., Hörnell, A. & Frykland, M. (2015). [Learning Environments at Leisure-time Centres in Sweden](#): A Comprehensive Survey of Staff Perceptions. *International Journal for Research on Extended Education*, vol. 3: 1, ss. 5-18; Augustsson, G. (2017) Fritidshemmet och styrdokumentet – från politisk intention till pedagogisk praxis. Avdelningen för utbildningsvetenskap, Sundsvall: Mittuniversitetet Augustsson, G. (2018). The complexities of leisure-time center staff's leadership in the leisure-time center learning environment. *Cogent Education*, 5(1), 19. <http://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1451670>. MIUN har för närvarande ytterligare två artiklar inskickade till olika tidskrifter.

⁸ Vid MIUN bedrivs för närvarande en rad forsknings- och utvecklingsprojekt där skolhuvudmän, länsstyrelser, näringsliv och forskare från MIUN ingår. Sådan samverkan genom forskning innebär en långsiktig och gemensam regional satsning för att stärka kopplingen mellan samhälle, näringsliv, kommunens verksamheter, grundutbildning och forskning. Bakgrunden till detta är att MIUN har slutit samverkansavtal med Sundsvalls kommun, Östersunds kommun, Timrå kommun och Härnösands kommun. Dessa avtal innebär att kommunerna och lärosätet gemensamt finansierar sådana forskningsprojekt som både har en samhällsrelevans, en lokal förankring och som utgår från inomvetenskapligt relevanta forskningsfrågor som kan bidra till att skapa ny och viktig kunskap. Avtalet med Sundsvalls kommun rör sig om sammanlagt 30 miljoner SEK 2015-2017 och avtalet med Härnösands kommun om 14 miljoner SEK 2016-2020.

Ett projekt av relevans för yngre barns lärande är *Fritidshemmet och styrdokumentet – från politisk intention till pedagogisk praxis*. Syftet med projektet är att utveckla ny kunskap om hur fritidshemspersonal tolkar och realiserar värden och uppdrag reglerade i styrdokument. Målet är att belysa hur personalen uppfattar och i praktiken genomför sitt lärandeuppdrag för att erbjuda elever meningsfull fritid, stimulera deras lärande och utveckling samt ge dem utrymme för delaktighet och inflytande. Resultat; en rapport, en vetenskaplig artikel och ett flertal presentationer i regionen och nationellt, samt återföring till fritidslärostudenterna i olika kurser och inför självständigt arbeten. Projektet *Fritidshemmens lärmiljöer* har givit en översikt av fritidslärares uppfattningar om lärmiljöerna på fritidshemmen. Tre internationella artiklar har skrivits av disputerade forskare och av adjunkter i verksamheten, vilka används inom fritidsläroutbildningen. Ett flertal föreläsningar har också hållits regionalt, nationellt och internationellt. Projektet har även givit ökad kompetens i övriga läroutbildningar om lärmiljöns betydelse för verksamheten. Andra projekt berör läroemiljöer för entreprenöriellt lärande, bilderboken som verktyg, kulturella arbetsformer, hållbar utveckling, läroemiljöer i teknik, museet som didaktiskt rum. Ett projekt under utveckling är benämnt *Praxisnära aktionslärande: Om samverkan och samarbete mellan lärare i skolor belägna i särskilt utsatta bostadsområden*. Projektet, som genomförs av en av programmets professorer, syftar till att utveckla nya arbetsätt för organisering och genomförande av undervisning och lärande mellan pedagogisk personal i skola, förskoleklass och fritidshem. Urvalet består av lärare och fritidspedagoger från tre mångkulturella skolor med olika geografisk placering i en kommun. De projekt som nämnts ovan utgör ett axplock av projekt som pågår, och fler projekt kommer att starta. De samverkansavtal som MIUN har slutit med kommunerna är ett exempel på samverkan där forskning och skolutveckling (utifrån verksamhetens behov) går hand i hand, och genererar mervärden för de studenter som utbildar sig för framtidens pedagogiska verksamheter, genom att dessa skolnära forsknings- och utvecklingsprojekt dels presenteras i programmet, dels resulterar i att undervisande lärare ges möjlighet att medverka i regional skolutveckling och forskning.⁹

Ytterligare projekt som pågår mot yngre barns lärande är *EIPTE* (Entrepreneurship in Initial Primary Teacher Education), vilket är ett EU-finansierat projekt (Erasmus+ Strategic Partnership) som UTV ingår i 2017-2020. Projektet syftar till att läroutbildningar ska utveckla förhållningssätt och upplägg, samt öka kvaliteten på befintliga arbetsätt och metoder, för att kunna arbeta med och förbereda lärostudenterna för uppdrag som gäller entreprenörskap. Projektet är inriktat mot F-6, men inriktningen mot entreprenöriellt lärande gör att resultaten av projektet ska tas tillvara i fritidsläroprogrammet. Av betydelse för grundläroprogrammet bör även MIUN:s deltagande i EU-projektet *HAND in HAND* nämnas, vilket syftar till att hitta nya metoder för att öka trivselen i skolan och stärka relationer mellan elever och mellan lärare och elever. Projektet riktas egentligen mot årskurs 8, men då frågeställningarna är av relevans även för fritidshemmet kommer det att presenteras och diskuteras för programmets studenter.

Forskning bedrivs även inom det specialpedagogiska fältet. Sedan fyra år tillbaka är doktorander, adjunkter och lektorer i pedagogik involverade i ett tiotal följeforskningsprojekt ("lärande utvärdering") inom det specialpedagogiska fältet, och har medel för *Särskilda insatser i skolan* (SIS) genom *Specialpedagogiska skolmyndigheten*. Genom dessa SIS-projekt, som bl.a. resulterat i en bok och utbildningsmaterial, får MIUN ny, aktuell kunskap om det praktiska fältet inom specialpedagogik. Ett par exempel bör nämnas. Ett av projekten, *En tillgänglig skola ger mer åt fler: På väg mot ökad måluppfyllelse genom tillgänglighet och mångfald*, har utförts av två av lärarna på programmet (lektor och adjunkt). Det avslutades våren 2018, och resultaten kommer att presenteras i programmet. Studenterna på fritidsläroprogrammet läser specialpedagogik i UVK II, och projekten gör det möjligt att stärka forskningsanknytningen på denna kurs genom att aktiva forskare deltar i undervisningen.

Den största interna satsning på utbildningsvetenskaplig forskning för att stärka forskningsanknytningen av läroprogrammen är *Särskild Satsning Läroutbildning* (SSL). Syftet är att öka antalet undervisande lärare som forskar på delar av det som de undervisar på (eller kommer att undervisa på). MIUN har genom omfattande SSL-medel prioriterat ämnesdidaktisk- och skolforskning. En särskild satsning har riktats till forskning mot yngre barn.

⁹ MIUN ingår även i den nystartade försöksverksamheten "Undervisning Lärande och Forskning" (ULF), med Umeå Universitet som värduiversitet.

Forskningsledare var en av professorerna på programmet, och dessutom deltog ytterligare fyra pedagoger och två ämnesdidaktiker. Två ansökningar från projektet beviljades externa medel för fortsatt forskning mot yngre barns lärande. Samtliga SSL-satsningar har utvärderats av vicedekanan, och resultatet visar entydigt att projekten varit framgångsrika. MIUN har därför beslutat att fortsätta denna riktade satsning mot lärarutbildningsforskning. Inom ramen för SSL har ca. 7,7 miljoner kronor i SSL-medel tilldelats per år. Från 2012 finansieras sex doktorander i pedagogik med SSL-medel. Fyra nya doktorander har rekryterats (två 2013 och två 2015). Av de sex doktorander som fanns i systemet 2012 har samtliga sex disputerat, och flera av dem därefter stärkt miljön i egenskap av lektorer, bland annat på programmet. Av de fyra doktorander som påbörjade sin forskningsanställning 2013 och 2015 är forskningen inriktad mot yngre barns lärande, vilket ytterligare främjar forskningsanknytningen. För närvarande är fem ytterligare doktorander i pedagogik och didaktik under tillsättning, varav en mot fritidshem och en mot digitalisering. En del av SSL-medlen är sökbara bland MIUN:s forskare till projekt och aktiviteter som berör lärarutbildning och ämnesdidaktik. Detta ska öka möjligheten att ha fler "forskande" lärare på programmet. SSL-medel har sammanfattningsvis renderat i tio disputationer med största relevans för lärarutbildningsprogrammen.

SSL-medlen har till en viss del (ca 2 mkr) delfinansierat projektet *Världens bästa regionala utbildningssystem (V-brus)*, vilket avslutades 2015 och gav viktig kompetens om regional skolutveckling. I V-brus innefattades fritidshemmet på två av de tre ingående skolorna. Ett viktigt resultat blev en ökad regional samverkan mellan länsstyrelser, näringsliv och kommunförbund, där skolutveckling, entreprenörskap och regional utveckling fokuserades. Dess syften var att utveckla regionen genom att förbättra situationen för elever, att utveckla den praktiska skolverksamheten och ledarskapet i skolan samt att beforska förändrings- och utvecklingsarbete. Projektet har resulterat i ett flertal vetenskapliga och populärvetenskapliga artiklar samt debattartiklar och en masteruppsats. Det ligger också till grund för en doktorsavhandling, som beräknas vara klar våren 2019. Resultat har presenterats i olika studentgrupper, för skola och näringsliv i regionen samt vid nationella och internationella konferenser.

Ett nystartat forskningsprojekt som främst riktas mot grundskolan, men vilket självklart är av intresse för hela utbildningssektorn, behandlar lärarbristen. Det är ett samarbete mellan MIUN och Universitetet Nord, Norge, benämnt *Regional lärarbrist i Sverige och Norge*. Det ska bland annat fokusera på: vilken betydelse lärarutbildningens placering har; utbildningens och skolans status i lokalsamhället (uppfattningar från elever, lärare och policymakers om region och skola); hur man kan rekrytera och behålla framgångsrika lärare i mittregionerna i Sverige och Norge; samt på betydelsen av skolans lärmiljö. Av betydelse för fritidsläraryrket utforskas bl.a. strategier för att undvika att studenter slutar sin lärargärning tidigt efter examen, och hur utbildningarna framgångsrikt kan förbereda studenterna för yrkeslivet. Som övriga projekt nämnda ovan kommer det att kommuniceras med programmets studenter och med övriga omgivande intressenter.

I samband med att nuvarande programansvarig tillträdde uppdraget 2013 fick programmet ett utökat ansvar för att arbeta med samverkan i regionen. Denna satsning startades bl.a. för att systematiskt arbeta med att öka fritidshemskompetensen i regionen, och öka rekryteringen till programmet genom att MIUN skulle vara högst aktiv i regionens fritidshemsmiljö. Under 2014 och 2015 genomfördes åtta fritidsseminariet dagar för fritidshemspersonal och rektorer i Sundsvall och Östersund med utvalda forskare i Sverige som föreläsare. Förutom samverkan var det alltså från programmets sida en del av en marknadsföringsstrategi för att rekrytera fler studenter till fritidsläraryrket. Hösten-18, våren-19 och hösten-19 ska ytterligare tre seminarier erbjudas fritidshemspersonal med samma upplägg som tidigare. Fritidshemsbiennalen är ett samarbete mellan MIUN och Högskolan i Gävle. Våren 2016 genomfördes en två-dagars fritidshemsbiennial i Sundsvall. Biennalen blev en succé med 250 deltagare. Våren 2018 genomfördes ytterligare en biennial i Gävle, med 400 deltagare och med tre forskningspresentationer från MIUN:s sida. Nästa biennial går av stapeln i Sundsvall våren 2020. Biennalen fokuserar på fritidshemmet i praktik och i forskning. Som en del av samverkan har programmet genomfört två uppdragsutbildningar för samtlig fritidshemspersonal i Nordanstigs och Strömsunds kommun. Vidare genomfördes 2016 två utbildningsdagar om fritidshem och fritidspedagogik för rektorer. Alla dessa insatser har skett i

programmets regi och i samarbete med RUN. Detta visar ambitionen att vara en tydlig aktör och samarbetspartner för fritidshem i regionen, och MIUN anser att detta ger positiva resultat för programmet, dels för rekrytering till programmet, dels för att utveckla programmets professionsinriktade utbildningsmiljö. Fritidsläraryrket har dessutom sedan många år en tradition av att lärare deltar i olika former av lärarutbyte, och företrädare för fritidsläraryrket vid MIUN deltar således kontinuerligt i såväl nationella som internationella samtal kring fritidshemsforskning, lärarutbildning samt pedagogisk och didaktisk forskning och utveckling.

Avslutningsvis ska sägas något om den till programmet mer indirekta utbildningsvetenskapliga miljön, då även den ses som betydelsefull för att öka forskningen mot lärarutbildningen och antalet "forskande" lärare i programmet. Pedagogik tar kontinuerligt in nya doktorander till forskarutbildningen, bland annat efter inventering utifrån lärarprogrammets behov. En annan åtgärd genomfördes läsåret 2015/16 då pedagogikämnet beviljades medel av rektor för ett utvecklingsprojekt där disputerade skulle utveckla sin förmåga och färdighet att skriva projektansökningar och söka externa forskningsmedel. Ett antal projektansökningar skrevs och flera beviljades medel. Satsningen tillkom för att öka antalet "forskande" lärare i lärarutbildningsprogrammen. En annan viktig åtgärd genomfördes vid årsskiftet 2015/2016 då UTV:s forskningsmiljö delades in i tre forskningsinriktningar. Syftet med dessa inriktningar är att de på ett brett plan ska fungera som kompetenshöjande för samtlig personal och för lärarutbildningen. Målet är att utveckla en forskningsmiljö som inte enbart omfattar forskare, forskarhandledare och doktorander, utan även inkluderar annan undervisande personal. De tre forskningsinriktningarna är *Styrning, utvärdering, normalisering (SUN)*, *Undervisning, lärande och ledarskap (ULL)* och *Kommunikation och kultur i särskilda sammanhang (KKSS)*. Inom ramen för dessa inriktningar bedrivs forskning som bland annat inriktas mot frågor som är relevanta för fritidsläraryrket.¹⁰ Av vikt för en fritidsläraryrket på campus-distans är även den forskning i e-lärande som bedrivs. Denna forskning ingår i ett av universitetets profilmråde, där det "bedrivs forskning som har hög internationell kvalitet och är organiserad i samverkan med parter inom ledande regionala, nationella och internationella nätverk." Flera projekt med direkt anknytning till fritidsläraryrket bedrivs just nu. De berör alla teknikstött lärande av olika slag, till exempel olika tillämpningar av blended learning, mobile learning och sociala medier i utbildningssammanhang. Projekten har vid ett flertal tillfällen kommunicerats till lärarutbildare, lärarstudenter samt till regionens kommuner och näringsliv, för att skapa intresse och förståelse för den utmaning digitaliseringen innebär för framtidens skola.

Dessutom genomförs fr.o.m. 2017 en satsning för att stimulera ytterligare kompetensutveckling, och ämnes- och programövergripande didaktiska seminarier anordnas kontinuerligt. De didaktiska seminarierna har under 2017-18 genomförts av både inbjudna professorer och av på MIUN aktiva forskare, och berört hållbar utveckling, interkulturell pedagogik, språkutvecklande arbetssätt i lärarutbildningen, digitalisering av skolan och posthumanistisk pedagogik. De pedagogiska seminarierna 2017-18 har dels skett i form av fortbildning för medarbetarna i "Kritiskt läsande och skrivande", dels i tematisk form, med rubriker som "Education and Sustainable Development", "Online and Blended Learning as Part of Higher Education", "Normmedvetna rum för lek och lärande".

¹⁰ Inriktningen SUN fokuserar på forskning om utbildningens villkor och verkningar. Inom detta område studeras skol- och utbildningssystemets utveckling med avseende på samspelet med social/politisk/ekonomisk förändring och vad kvalitets- och utvärderingsfenomenet inom utbildning kan leda till. Det gäller forskning inom demokrati, värdegrund, kvalitet och utvärdering samt skolutveckling på strukturell nivå. Forskningsinriktningen har ett väl etablerat anseende såväl internationellt som nationellt och regionalt, flera av avdelningens professorer i pedagogik är eller har varit verksamma i den inriktningen. Inriktningen ULL:s syfte är dels att samla den forskningsverksamhet som behandlar undervisning, lärande och ledarskap, dels att initiera nya forskningsaktiviteter. Samtliga lärarutbildningar på MIUN har, förutom de krav som regleras i högskoleförordningen, ledarskap som uttalad kunskapsinriktning. Undervisning (didaktik), lärande och ledarskap utgör således viktiga forskningsfält för avdelningen i syfte att forskningsanknyta programutbildningen. För grundläraryrket märks detta till exempel genom att såväl den arbetsplatsförlagda utbildningen (VFU, övningsskolor) som lärandeprocesser och lärares ledarskap i det didaktiska rummet (förskoleklass och skola,) beforskas. Skolledarskap (genom rektorsprogrammet) samt specialpedagogik är andra exempel på områden av intresse för ULL, och mycket av forskningen inriktas mot yngre barn. Inom inriktningen KKSS samlas dels avdelningens starka forskning mot e-lärande, dels forskning om lärande, kompetens och kompetensöverföring i arbetslivet. Forskningen som genomförs i de olika inriktningarna knyter således an till samtliga lärarutbildningsprogram, och bedrivs delvis av i programmet verksam personal.

Sammanfattningsvis kan konstateras att MIUN alltså sedan examensrättsansökan beviljades riktat flera långsiktiga satsningar för att utveckla den vetenskapliga och professionsinriktade miljön för lärarutbildningsprogrammen, bl.a. för att ytterligare stärka sin kompetens mot fritidslärarutbildning. Syftet har varit och är att, i en tid av kraftig lärarutbildningsutbyggnad nationellt, dels kunna rekrytera disputerade utifrån genom att kunna erbjuda goda möjligheter till egna forskningsmedel och att få möjligheten att bli en del i en högst aktiv forskningsmiljö, dels att forskningsanknyta utbildningarna tydligare genom att uppmuntra adjunkter att söka MIUN:s doktorandtjänster; kunna erbjuda lektorer forskningsmedel och del i forskningsprojekt; kunna docent- och professorsmeritera disputerade. MIUN:s fritidsläraryrke är del av en stadigt växande forskningsmiljö. Fritidshemsforskning genomförs på såväl doktorand- och adjunktnivå som på lektors- och professorsnivå. Dessa forskare är också lärare på programmet, och studenterna möter i utbildningen kontinuerligt fritidshemsforskning. En hel del av forskningen genomförs i samarbete med regionala aktörer, och en stark samverkan med kommunernas fritidshem och skolor har utvecklats. Denna utbildningsmiljö, och relationen mellan forskning, regionens fritidshem och programmet, har stärkts kontinuerligt sedan programmet startade 2012. Programmet bedömer att denna utveckling måste fortgå. Dessutom bör verksamma forskares del i programutbildningen öka. De tämligen omfattande interna åtgärder som vidtagits, innefattande såväl betydande medel till forskning, kompetensutveckling och samverkansinsatser, samt de nyrekryteringar som pågår, ska dels säkerställa att den mot programmet direkta vetenskapliga och professionsinriktade miljön bibehålls även efter t.ex. pensionsavgångar, dels resultera i att programmets forsknings- och professionsanknytning blir än starkare framgent.

Utformning, genomförande och resultat

Inledning

Gången för upprättande och revidering av utbildnings- och kursplaner utgör ett sammanhängande system för kvalitetssäkring. Mycket arbete har i programmet lagts på att utifrån examensförordningen formulera lärandemål i kursplaner. Till lärandemålen ska knytas läraaktiviteter och litteratur, och de ska examineras. För att i grundlärarprogrammet säkerställa att examensmålen täcks läggs alla ingående kurser in i en matris med examensmål längs den ena axeln och alla ingående kurser längs den andra. Genom att i matrisen markera lärandemålen i respektive kurs får man en överblick i vilka kurser lärandemål finns som behandlar delar av, eller ibland hela, examensmålet. Därefter kan exempelvis program- eller kursansvarig gå till just de kursplanerna för att se hur examensmålet täcks in. Att utbildningen behandlar examensmålen för utbildningen säkras fortlöpande via detta ramverk för att analysera måluppfyllelse, t.ex. vid kursplanerevideringar. Nya kursplaner som fastställs har systematiskt analyserats i förhållande till examensmålen. Examensmålsmatrisen (finns som bilaga vid förfrågan, då den är för omfattande för att inkludera här) är ett levande dokument när lärandemål i kursplaner revideras, vilket sker i samverkan mellan programansvarig, examinator, ämnesföreträdare (vanligtvis i programarbetslaget) för att sedan beslutas i ämneskollegiet i pedagogik. Förutom denna översyn av examensmål håller en progressionsmatris av programmet på att tas fram. Detta arbete inleddes först för mål, läraaktiviteter, examinationer och bedömningskriterier som berör vetenskapsteori, forskningsmetodik och VFU, och har sedan 2017 utökats, med målet att nå en fullständig överblick och säkra progressionen i utbildningen med avseende på kunskaper, färdigheter och värderingsförmåga enligt examensförordningen. I denna matris läggs även läraaktiviteter och examinationer in, för att säkerställa progression och variation. Beträffande betygskriterier har övergången till det sjugradiga systemet skapat god medvetenhet om betygsfrågor hos lärarutbildningens lärare, bl.a. medverkade programansvarige i processen för införandet av Bologna-systemet. På de regelbundna träffarna i programarbetslaget ingår ofta diskussioner om formulering och tillämpning av betygskriterier.

Examensmålen nedan kommer att diskuteras och exemplifieras med lärandemål, läraaktiviteter och examinationer. Av utrymmesskäl har valts att ge exempel, och inte redovisa "allt". Exempel på bedömningskriterier ges av utrymmesskäl till ett mål per kunskapsform. Syftet med upplägget nedan är att visa hur utbildningen systematiskt

och med progression utvecklar de kunskaper och färdigheter som efterfrågas. Behandlingen av varje examensmål redovisas kronologiskt.

Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Mål 1: *visa sådana kunskaper inom det fritidspedagogiska området och sådana ämneskunskaper, inbegripet kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete, som krävs för yrkesutövningen:*

Det fritidspedagogiska området är stort, och de flesta kurser i programmet innefattar lärandemål som genom läraktiviteter och examinationer behandlar olika delar inom området. Tillsammans täcks examensmålet in väl och med progression. Nedan visas därför utförligt på läraktiviteter och examinationer som behandlar examensmålet.

I programmets första kurs, *UVK I (PE105G)*, behandlas målet utförligt på flera olika sätt. Flera föreläsningar är inriktade mot det fritidspedagogiska området, t ex om: "Barndom", "Yrkesrollen i fritidshem och skola", "Förskoleklass, Fritidspedagogik och didaktik", "Kvalitet i fritidshem", "Sociala relationer", samt "Flyktingar och nyanlända". Den senare är en föreläsning som genomförs tillsammans med en skola med många nyanlända, där bl.a. en yrkesverksam fritidspedagog diskuterar arbete med flyktingar och nyanlända. Momentet genomförs tillsammans med studenter i F-6. Sedan 2015 har programmet gjort extrainsatser för att behandla detta område. Genom det nya programupplägget, fr.o.m. hösten 2017, har flera samarbetsaktiviteter med F-6-studenter lagts in. Studenterna har bl.a. en gemensam uppgift om fritidshemmets kompletterande uppdrag och om att arbeta tillsammans i arbetslag i skolan. Cirka 75 procent av litteraturen, främst antologier, är inriktad mot det fritidspedagogiska området och täcker in de lärandemål som examineras i olika uppgifter. Antologierna används i flera kurser i det fritidspedagogiska området och i UVK-kurser. I kursen ovan får studenterna flera olika läraktiviteter och uppgifter för att träna och examineras på lärandemålen. En är en fältuppgift om fritidshemmets uppdrag och praktik, som genomförs genom intervjuer med fritidspedagoger. En annan uppgift baseras på internationella, vetenskapliga artiklar som beskriver motsvarigheter till fritidshem. Uppgiften syftar till att studenterna ska analysera och jämföra vad fritidshem och fritidspedagogik kan innebära i olika länder. Alla artiklar är publicerade i vetenskapliga tidskrifter, och syftar till att studenterna ska få en tidig inblick i forskning på det fritidspedagogiska området. En annan fältuppgift är en samtalspromenad med barn om deras sociala liv på fritidshemmet. Ytterligare en uppgift berör föräldrasamarbete, och den redovisas i form av ett rollspel på ett fiktivt föräldramöte. Uppgifterna är individuella par- och gruppuppgifter, och de redovisas muntligt, skriftligt och med hjälp av estetiska lärprocesser.

I termin 2 läser studenterna två kurser parallellt *Grundläggande läs- och skrivutveckling för grundlärare i fritidshem (PE110G)* och *Grundläggande matematikinläring för grundlärare i fritidshem (PE112G)*. Lärandemål till PE110G är bl.a. att studenten: ska tillägna sig grundläggande kunskaper om barns läs- och skrivutveckling inom det fritidspedagogiska arbetsområdet; ha kännedom om hur man kan stimulera och uppmuntra barns läs- och skrivutveckling; ha kännedom om betydelsen av en god skriftspråksstimulerande miljö för barns läs- och skrivutveckling; ha kännedom om samspelets och kommunikationens betydelse för barns språkutveckling. Lärandemål till PE 112G bl.a. är att studenten ska kunna: förklara och tillämpa grundläggande matematiska begrepp; redogöra för skolmatematikens syfte, matematik som ämneskompetens och ämnesinnehåll utifrån gällande styrdokument; reflektera över och resonera kring barns och elevers förståelse för och kunskapsutveckling om matematisk begreppsbyggnad. De två kurserna har ett upplägg som bygger på att studenterna genomför en rad olika läraktiviteter, t.ex. workshops med praktiska uppgifter och övningar. Dessa läraktiviteter, som är inriktade mot arbetet i fritidshem och upplagda utifrån ett fritidspedagogiskt arbetssätt, fungerar som "träning" inför avslutande examinationer. Exempel på andra läraktiviteter är granskning av läromedel utifrån läs- och skrivforskning, utvecklande av en multimodal bok, workshops för att planera och genomföra matematikdidaktiska aktiviteter på fritidshem, samt besök på Technicus, Härnösand, där studenterna får pröva på att undervisa elever från grundskolan. En workshop genomförs genom analys av elevlösningar av matematiska problem. Kursernas olika föreläsningar syftar till att hjälpa studenterna förstå centrala

begrepp och teorier inom ramen för kurserna. En docent i pedagogik, med forskning mot läs- och skrivforskning, har flera föreläsningar för att studenterna i undervisningen ska få möta forskning på området, och i en föreläsning får studenterna ta del av "Hur fritidshem och modersmåls lärare kan samarbete utifrån elevers lärande". I slutet av kurserna genomförs fyra examinationer i form av "Reflektionsbrev", "Didaktikuppgift", "Paper i svenska" och "Tentamen i matematik". Reflektionsbrevet och didaktikuppgift examineras både individuellt och i grupp. Paper och tentamen är enbart individuella skriftliga uppgifter.

I termin 2 läser studenterna även kursen *Grundlärare i fritidshem* (PE171G). I kursen har studenterna flera föreläsningar inom ramen för det fritidspedagogiska området. På temat "Lär miljöer i fritidshem" föreläser en av professorerna, och föreläsningen vilar på dennes forskning om lärmiljöer på fritidshem. Andra föreläsningar är exempelvis "Leken och Fritidshemmets kompletterande uppdrag". Dessa har ett tydligt fritidspedagogiskt perspektiv, och relaterar alla delvis till på MIUN aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete. Föreläsningarna följs upp med workshops, där drama används som metod, om kommunikation, lek och sociala relationer. I kursen har studenterna även en fältuppgift om yrkesrollen. Den baseras på enkätundersökning till fritidspedagoger, och redovisas muntligt i grupp. Studenterna har även ett litteraturseminarium på en forskningsartikel. I kursen behandlas även den nyutgivna Skolinspektionsrapporten om lärande och undervisning i fritidshemmet. Studenterna genomför en skriftlig fältuppgift om lek, lärande och undervisningsbegreppet. De intervjuar fritidspedagoger, men också en elev i fritidshem. Studenterna får arbeta med en "dagsaktuell" och uppmärksammad publikation, och den bearbetas i kursen i förhållande till ett av lärandemålen. (lärandemålet är i kursen formulerat som examensmålet). Skolinspektionsrapporten ligger tillsammans med annan litteratur som grund för den skriftliga examinerande uppgiften. I litteraturen finns också en publicerad artikel om lärmiljöer utifrån forskning som skett på MIUN. Studenterna får även ta del av en föreläsning där lärande och undervisning behandlas i förhållande till det kompletterande uppdraget. I samband med denna genomförs också en workshop om detta. Uppgiftens bedömningskriterier för godkänt är: Korrekta formaliahandtering och referenser; uppnått anvisat sidantal; tillräcklig analys och integrering av uppgiftens litteratur; tillräcklig analys och tolkning av intervjuer; tillräcklig beskrivning av barns lärande, både formellt och informellt lärande på fritidshemmet, som innefattar många olika exempel på informellt lärande; tillräcklig muntlig presentation. I kursen finns ytterligare fältstudie i form av en lekuppgift, där studenterna intervjuar barn om deras lek. Denna redovisas i studiegruppen i form av en Power-Point eller motsvarande. Ytterligare en paruppgift är ett "Skolgårdsprojekt" om skolgården som meningsfull fritids- och lärmiljö. Den examineras muntligt i form av valbar estetisk framställning. Majoriteten av litteraturen är inriktad mot det fritidspedagogiska området, t.ex. i form av de tidigare nämnda antologierna, och bygger på aktuell forskning.

I termin 3 väljer studenterna mellan *Bild* (BD001G) eller *Idrott och hälsa* (PE162G) mot fritidshemmet. Fördelningen är i antal studenter ca. 40-60 procent. I bildkursen arbetar studenterna t.ex. med olika tekniker och material som används i skola och fritidshem. Bildkursen är uppbyggd kring en lång rad olika läraaktiviteter, vilka examineras i en större portfolio i slutet av kursen. I idrottskursen finns flera föreläsningar och uppgifter som är tydligt fokuserat mot det fritidspedagogiska området, t.ex. ledaruppgifter i form av lektioner i skolan, men också aktiviteter i fritidshemmet. Studenterna får också ge konstruktiv feedback till varandra efter ledaruppgifterna. Studenterna får även undervisa elever i samarbete med en närliggande skola. Studenterna har en uppgift om vetenskapliga betraktelsesätt på idrott och hälsa. Andra uppgifter är att planera maträtter för barn samt planering av träningspass för elever 7-12 år. I kursen finns också en uppgift att leda vattenvaneövningar, simning och livräddning. Dessutom får studenterna pröva på att hamna i en isvak. Kurserna avslutas med en större skriftlig uppgift om möjligheter och utmaningar i rollen som bild- eller idrottslärare i skola och fritidshem.

I termin 4 ligger *UVK II* (PE116G). Där finns föreläsningar som relaterar till examensmålet som berör "Ledarskap", "Konflikthantering", "Likabehandling", "Mobbning", "Nätmobbing", "Arbetslagsarbete", "Lärmiljöer på fritidshem", "Specialpedagogik" och "Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar" (NPF). I kursen deltar externa föreläsare från *Specialpedagogiska skolmyndigheten* (SPSM) som presenterar myndighetens verksamhet, och vad den kan erbjuda fritidslärare och fritidshem. Flera workshops följer upp föreläsningarna, bland annat i form av drama och

musik. Hälften av litteraturen är inriktad mot det fritidspedagogiska området. Målen i kursen examineras genom litteraturseminarier och två skriftliga uppgifter. Den första skriftliga examinationen behandlar ledarskap, sociala relationer, konflikthantering, samarbete och lärmiljöer. Den andra bygger på en fältstudie, och behandlar vad specialpedagogik innebär i verksamheten för skolan i allmänhet och fritidshemmet i synnerhet. En annan fältstudieuppgift genomförs också. Det är en granskning av insamlade likabehandlingsplaner, vilka analyseras mot den kunskap som föreläsningar och litteratur givit. Uppgiften redovisas muntligt, och blir även en läraaktivitet genom att studenterna kan jämföra likabehandlingsarbetet på olika skolor/fritidshem.

I termin 4 ligger kursen *Fritidspedagogiska perspektiv* (PE180G). Där finns föreläsningar om "Hållbar utveckling", "Nyanländas lärande", "Normkritik", "Barns livsvillkor" och "Genus/Jämställdhet". Programmet tar i denna kurs in externa föreläsare från KRIS (Kriminellas revansch i samhället, en organisation som MIUN samarbetat med i många år), och en representant från RFSL har en föreläsning om normkritik. I kursen finns flera workshops, t.ex. om mångfald. Även här används drama och musik som läraaktivitet. I kursen finns en uppgift om flyktingar och nyanländas lärande, vilken examineras muntligt på ett seminarium. Det finns även en större skriftlig uppgift om hållbar utveckling och mångfald ur ett fritidshemsperspektiv. En annan examination sker genom ett seminarium om genus, jämställdhet och fritidspedagogisk planering. Det finns även en uppgift i kursen som behandlar barns livsvillkor, vilken redovisas muntligt. Cirka hälften av litteraturen är inriktad mot det fritidspedagogiska området.

I termin 5 ligger kursen *Utomhuspedagogik* (PE114G). I kursen finns föreläsningar och andra läraaktiviteter samt flera examinerande uppgifter om att organisera och leda gruppaktiviteter i utomhusmiljö, om skolgården som klassrum och lärmiljö, samt om friluftsteknik. Uppgifterna examineras muntligt, praktiskt och skriftligt. Dessutom finns en större skriftlig uppgift, som examinerar kursens samtliga lärandemål. Majoriteten av litteraturen är inriktad mot det fritidspedagogiska området. I termin 5 ligger även *UVK III* (PE117G). Här finns föreläsningar om "Systematiskt kvalitetsarbete i fritidshem", "Anpassning, särskilt stöd och åtgärdsprogram i fritidshem", "IUP" samt om "Samtal och svåra samtal". Flera olika workshops i drama, men även i musik, följer upp föreläsningarna. I kursen skriver studenterna en "B-uppsats" som är inriktad mot kursens lärandemål. Det finns även tre muntligt examinerande uppgifter: "Kvalitetsarbete i fritidshem", "Åtgärdsprogram i skola och fritidshem", samt "Betyg och bedömning". Den senare är inriktad mot tidigare termins studier i bild eller i idrott och hälsa. En uppgift i *VFU 4* (PE175G) behandlar barns liv i fritidshem, i uppgiften ingår ett föräldrasamtal. Uppgiften redovisas och examineras efter VFU:n. Cirka 30 procent av litteraturen är inriktad mot det fritidspedagogiska området.

I termin 6 ligger *UVK IV* (PE120G). I kursen fokuseras läraaktiviteterna till att vetenskapligt söka och värdera kunskap. Till exempel finns en serie om tre avhandlingsseminarier, där studenterna läser och diskuterar en avhandling. Studenterna läser också tre självständiga arbeten som är inriktade mot det fritidspedagogiska området. Kursen examineras genom en webbtentamen.

Sammanfattningsvis täcker utbildningen väl in examensmålet. Lärandemål finns genom hela utbildningen som relaterar till delar av, och i några fall till hela, examensmålet. Läraaktiviteterna och examinationerna är mycket varierande, sker med ökad progression i svårighetsgrad genom utbildningen, och individuell examination av studenterna sker vid flera tillfällen. Bedömningskriterier finns för examinationerna. Det är ett tydligt fritidshemsperspektiv i utbildningen, vilket visas i såväl lärandemål som läraaktiviteter, examinationer och litteratur. Ett utvecklingsområde är att, i de kurser där examensmålet återfinns som lärandemål i oförändrad form, säkerställa att hela målet täcks in dels med läraaktiviteter, dels med examinationer, alternativt att formulera lärandemålet mer stringent.

Mål 2: visa kännedom om vetenskapsteori och kvalitativa och kvantitativa forskningsmetoder samt om relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och dess betydelse för yrkesutövningen

Lärandemål finns i flera av utbildningens kurser där examensmålet i begränsad form behandlas. Vidare återfinns examensmålet i oförändrad form som lärandemål i två kurser. Målets innehåll behandlas i olika former av läraaktiviteter och examinerande uppgifter.

I *UVK I* (PE105G) finns föreläsningar om "Vetenskapsteori" och "Pedagogik och lärt teorier", som ges av en professor i pedagogik. Andra föreläsningar behandlar "Intervjuer som metod", "Vetenskapligt skrivande", "Referenshantering och informationssökning". Den senare ansvarar biblioteket för. Litteratur som behandlar vetenskapsteori och forskningsmetodik finns. En uppgift om "Omvärldsbevakning" finns, i vilken studenterna ska träna på att söka relevanta artiklar. En annan uppgift är "Vetenskapligt tänkande", som bygger på en analys av en artikel utifrån en av kursböckerna. Som framgått ovan tränas studenterna såväl i observation som i intervju och enkätundersökningar. Efter *UVK I* ligger *VFU 1* (PE082G). Med utgångspunkt i en studentportfolio ska studenterna reflektera kring uppdrag och verksamheten i förhållande till beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund. Studenterna fokuserar på "Jag och uppdraget". Dessutom ska de reflektera om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i handledningssamtal med VFU-handledaren. Studenterna bedöms av VFU-handledare i sin förmåga att reflektera kring uppdrag och ansvar. I handledning används en modell för integration av teori och praktik, och teorier om "den reflekterande praktikern", "kunskap som medierande verktyg", samt "Lövlies praxistriangel", diskuteras.

I termin 2 ligger två kurser om 7,5hp vardera som behandlar delar av examensmålet. Kurserna är *Grundläggande läs- och skrivutveckling i fritidshem* (PE110G) och *Grundläggande matematikinläring* (PE112G). Inom ramen för en workshop, som genomförs av en lektor utifrån dennes forskning på området om läromedel, behandlas vetenskaplig grund i form av läs- och skrivforskning. I termin 2 ligger även kursen *Grundlärare i fritidshem* (PE171G). I kursen finns lärandemålet: Visa kännedom och kunskap om vetenskapsteori och kvantitativa forskningsmetoder. I kursen ges bl.a. en föreläsning om kvantitativ metod, och studenterna får därefter träna kvantitativ metod genom en fältuppgift där de ska konstruera och genomföra en enkät till fritidspedagoger om deras yrkesroll. I utformningen av arbetet med "vetenskaplig skolning" har utgått från att studenterna redan under det första året ska få möta och träna på både kvantitativ och kvalitativ metod (kvalitativ metod finns redan i termin 1), och därför utformat lärandemål, läraaktiviteter och examinationer som täcker in det tidigt i utbildningen. Uppgiften ifråga redovisas muntligt i studiegruppen, och kurslärare ger feedback på enkätkonstruktion, analys, diskussion och slutsatser utifrån enkäten. På så sätt blir examinationen även en läraaktivitet, då studenterna får del av flera olika enkätresultat och feedback från kurslärare. För godkänt finns kriterium utformat som anger att studenten aktivt ska delta på redovisningen utifrån de anvisningar som givits, samt ska visa att litteraturen är bearbetad och att texten är argumenterad.

Efter kursen ligger *VFU 2* (PE172G). VFU:n infärgas av de tidigare kurserna under terminen. Studenterna ska genomföra två läs- och skrivaktiviteter och två matematikaktiviteter på fritidshem. I denna VFU finns lärandemål som anknyter till examensmålet. Det lyder: "Visa goda kunskaper i att kunna reflektera kring den egna verksamheten med utgångspunkt i beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund". Genom de läraaktiviteter som finns i teorikursen, t.ex. föreläsning av en forskare som presenterar sin forskning om läsutveckling, får studenterna verktyg inför uppgiften att genomföra aktiviteter med elever i fritidshemmet. Dessa aktiviteter följs upp av VFU-handledaren och studenten ska reflektera kring förhållandet mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Denna diskussion ligger till grund för en av bedömningsaspekterna i bedömningsformuläret, och fokuserar på reflektionsförmåga. VFU:n följs upp på campus, där studenterna får redovisa för varandra i grupp om hur de löst denna VFU-uppgift och vilka erfarenheter de dragit av diskussionen med sin VFU-handledare. I VFU-kursen ingår också en portfolio där studenterna ska reflektera kring sitt lärande, där förhållandet mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet diskuteras. Portfolion examineras av kurslärare, och utgör ett underlag för slutbetyget i VFU-kursen.

I termin 3 väljer studenterna mellan *Bild* (BD001G) eller *Idrott och hälsa* (PE162G). Båda kurserna är inriktad mot att både arbeta som bild- eller idrottslärare, men också för att arbeta med bild och idrott och hälsa i fritidshemmet. I båda

kurserna finns flera föreläsningar som bygger på vetenskaplig teori och kunskapsutvecklingen inom området. I anslutning till dessa finns olika uppgifter där den vetenskapliga utvecklingen åskådliggörs, t ex om "Bild och reklam" eller om "Anatomi och fysiologi".

I termin 4 ligger *UVK II* (PE116G). I kursen finns föreläsningar som behandlar ett vetenskapligt förhållningssätt till "Specialpedagogik som ämne", ADHD och om Autismspektrum. En specifik föreläsning behandlar analys på vetenskaplig grund. Det finns en uppgift om specialpedagogik som behandlar den vetenskapliga kunskapsutvecklingen inom området. Uppgifterna examineras både i form av litteraturseminarier och skriftligt individuellt. I termin 4 ligger också *VFU 3* (PE173G). Med utgångspunkt i en studentportfolio ska studenterna reflektera kring uppdrag och verksamheten i förhållande till beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund. Studenterna fokuserar på "Jag och lärandet". Dessutom ska de reflektera om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i handledning med VFU-handledaren. Studenterna bedöms i ett bedömningsformulär av VFU-handledare om sin förmåga att reflektera kring uppdrag och ansvar i förhållande till VFU-platsen och med specifikt fokus på det ämne de läst i termin 3, bild eller idrott och hälsa. En modell för integration av teori och praktik används i handledningen.

I termin 5 ligger *UVK III* (PE117G). Här finns föreläsningar och övningar om "Databassökning", "Analysförfarande", "Intervjuer och observationer". I kursen finns en stor uppgift, som motsvarar en b-uppsats, som examineras i ett vanligt förfarande för uppsatser med opponent och examinator, och där studenterna tränas och examineras i vetenskapsteori och i vetenskapligt förhållningssätt och forskningsmetodik. I uppgiften finns flera delmoment, med rapportplan, forskningsmetod och kamratbedömning. Studenterna har en utsedd handledare under hela processen. De olika momenten examineras, som vanligt, av kurslärare utifrån bedömningskriterier.

I termin 5 ligger också *VFU 4* (PE175G). Med utgångspunkt i en studentportfolio ska studenterna reflektera kring uppdrag och verksamheten i förhållande till beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund. Denna gång fokuserar de på "Jag och professionen". Dessutom ska de reflektera om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i handledning med VFU-handledaren. Studenterna bedöms i ett bedömningsformulär av VFU-handledare i sin förmåga att reflektera kring uppdrag och ansvar.

I termin 6 ligger *UVK IV* (PE120G). Basen i de läraktiviteter som genomförs denna sista termin är föreläsningar (vetenskapsteori, akademiskt skrivande, forskningsmetod, forskningsetik, dataanalys), workshops, seminarier och övningar. Kursens innehåll centreras alltså kring vetenskapsteori, kvalitativ och kvantitativ forskningsmetod, vetenskaplig text (genre och hantverk), samt vetenskapligt arbete. Kursen går parallellt med kursen självständigt arbete och är upplagd så att studenten genom olika uppgifter ska kunna påbörja tanke- och planeringsarbetet med uppsatsen. I kursen används lärplattformen Moodle, där ett handledningsforum tankestöttar studenterna utifrån deras frågor kring vetenskaplig text samt vetenskapligt arbete och tänkande. Studenterna får bl.a. en individuellt examinerande uppgift att skriva en forskningsöversikt på ett eget valt område, utifrån 4-5 egenvalda vetenskapliga artiklar. En serie om tre "avhandlingsseminarier" ingår, där studenterna nu ska utvecklat sin förmåga att analysera vetenskapliga texter till den grad att de behärskar att kritiskt läsa en avhandling. Fokus läggs på textgenren liksom på det vetenskapliga arbetets olika innehåll, arbetsmoment och processer, samt på hur detta kommuniceras i en vetenskaplig text. Studenterna får två tillfällen till "forskarmöten", där de får träffa forskare som på ett personligt sätt berättar om sina forskningserfarenheter, både vad gäller forskningsintressen, metodval och genomförande. Motivet är att inspirera och stötta studenterna inför deras egen forskningsprocess i det självständiga arbetet. Vid ett av dessa tillfällen äger ett panelsamtal rum, som är ett akademiskt samtal kring metodfrågor. Studenterna får även i en uppgift kvalitativt analysera tre självständiga arbeten utifrån gällande bedömningskriterier, i syfte att öka medvetenheten om vad som bedöms i ett vetenskapligt arbete, liksom hur detta kan komma till uttryck i ett självständigt arbete på grundläggande nivå. Studenterna får även genomföra en "pilotstudie" genom att de får pröva en valfri metod och sedan i två olika grupper diskutera sina erfarenheter och lärdomar, i syfte att öka den metodologiska medvetenheten. Studenterna får analysera avhandlingsabstrakt och söka utläsa ur dessa vad som skulle kunna tänkas utgöra

forskningsobjekt (kunskapsobjekt) respektive studieobjekt i några avhandlingar, i syfte att öka sin medvetenhet om skillnader mellan en mer generell och konkret nivå i de självständiga arbetena. Studenterna får under en workshop pröva att utifrån ett syfte analysera tre intervjuutskript. Meningen är att öka deras medvetenhet om skillnader mellan ett datamaterial och det som kan tänkas bli ett resultat. Kursen examineras även med en webbtentamen på vetenskapsteori.

I termin 6 ligger *Självständigt arbete* (PE121G) . Kursen går parallellt med *UVK IV* (PE120G) under hela sista terminen i utbildningen. Studenterna arbetar i princip enbart med sitt självständiga arbete under denna kurs, här finns alltså inga direkta läraaktiviteter, förutom handledningstillfällena. Dock sker flera läraaktiviteter om vetenskapsteori, vetenskapligt förhållningssätt och forskningsmetodik på kursen beskriven ovan, som därför går parallellt med denna. Uppsatserna seminariebehandlas, där studenterna ansvarar för opponering (muntligt vid seminariet samt individuellt skriftligt) samt försvar av sitt arbete. Arbetena bedöms, utifrån en rad bedömningskriterier, av disputerade seminarieledare, efter samtal med handledare (disputerade eller doktorander), varpå ett betyg föreslås (utifrån bedömningskriterier). Därefter granskas alla självständiga arbeten med betygsförslag av examinator, i samarbete med ytterligare en av de kursansvariga lärarna, och betyg fastställs. Dessa kurser läses tillsammans med forskollärostudenterna. Detta för att utnyttja och samordna lärarresurserna på ett bra sätt. Många av uppsatserna är av den sort som kan benämnas "praktiknära".

Ett utvecklingsarbete har påbörjats i syfte att stärka studenternas vetenskapliga skolning under deras utbildningstid. Utgångspunkten är att det finns möjligheter att arbeta än mer systematiskt än idag, genom att med progression utnyttja utbildningens alla terminer, där studenter genom olika kursinslag både får träna det vetenskapliga hantverket, tänkandet, förhållningssättet och den akademiska textgenren, samt öka sin förståelse för vad ett pedagogiskt arbete på vetenskaplig grund och dess relationer till beprövad erfarenhet, innebär.

Sammanfattningsvis finns i utbildningen ett innehåll (lärandemål och läraaktiviteter) som säkerställer att studenterna har sådana kunskaper om det fritidspedagogiska området och sådana ämneskunskaper som krävs i yrket som grundlärare med inriktning mot fritidshem. Studenterna får också kännedom om aktuell fritidshemsforskning, och tränas i vetenskaplig skolning under hela utbildningen. En översyn har skett i kursordning och innehåll, för att utveckla progressionen och täcka in examensmålet alla delar. Arbetet fortsätter med att än tydligare åstadkomma progression för samtliga examensmål under "kunskap och förståelse", och för att analysera och utvärdera de olika formerna av läraaktiviteter och examinationer som beskrivits ovan. Denna uppföljning sker kontinuerligt i programarbetslaget, efter synpunkter från kurslärare, studenter och VFU-handledare. Detta behandlas mer utförligt senare i självvärderingen.

Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Mål 3: visa förmåga att kritiskt och självständigt tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt relevanta forskningsresultat för att därigenom bidra till utvecklingen av yrkesverksamheten och kunskapsutvecklingen inom yrkesområdet

Lärandemål som behandlar detta examensmål finns i flera olika kurser. Dessutom finns i en kurs ett lärandemål som fångar in hela examensmålet delar. I VFU-kurserna (PE082G, PE172G, PE173G, PE175G) finns lärandemål som innebär att tillvarata, systematisera och reflektera över egna och andras erfarenheter. Olika VFU-uppgifter fokuserar på olika aspekter av fritidshemmets uppdrag och innehåll. Studenterna ska bl.a. värdera verksamheten och på sätt ha ett kritiskt förhållningssätt. I handledning ska studenterna tillsammans med sina VFU-handledare självständigt visa förmåga att "tillvarata, systematisera och reflektera över andras och egna erfarenheter". Exempelvis är en av bedömningsaspekterna under samtliga VFU-kurser inriktad mot reflektion kring fritidshemmets verksamhet. Studenten ska vara förtrogen med fritidshemmets uppdrag och fritidslärares ansvar vilket innebär att de ska reflektera kring delar av lärandemålet utifrån en fritidshemskontext och i förhållande till VFU-handledarens

kompetens och erfarenhet. I termin 1 finns kursen *Fritidshemmets uppdrag* (PE176G), där ett fokus ligger på yrkesrollen och föräldrasamarbete. De genomför bl.a. en fältstudie där studenterna intervjuar fritidspedagoger om deras erfarenheter av och arbete med föräldrasamarbete. Uppgiften ska analyseras utifrån forskningslitteratur och styrdokument. I *UVK II* (PE116G) har studenterna en större skriftlig uppgift som behandlar ledarskap, lärmiljö, sociala relationer och samarbete, och i uppgiften ska studenterna uppvisa förmåga att reflektera kring egna och andras erfarenheter i förhållande till litteraturen. Innehåll som berör forskningsresultat och egna och andras erfarenheter har f.ö. behandlats tidigare i självvärderingen.

I sista terminen finns kurserna *UVK IV* (PE120G) och *Självständigt arbete* (PE121G). I självständiga arbetet finns examensmålet medvetet med i oförändrad form, då studenterna i utbildningen fram till arbetet successivt ska ha utvecklat den efterfrågade förmågan. Flera av de läraktiviteter som genomförs under den sista terminen behandlar kritisk reflektion över både egna erfarenheter och forskningsresultat. Som visats ovan får dock studenterna tidigt i utbildningen analysera och reflektera över egna och andras erfarenheter samt möta och reflektera över forskningsresultat. På kursen *UVK IV* får studenterna bl.a. en individuellt examinerande uppgift att skriva en forskningsöversikt på ett eget valt område, utifrån 4-5 egenvalda vetenskapliga artiklar. En serie om tre "textseminarier" ingår, där studenterna nu ska utvecklat sin förmåga att analysera vetenskapliga texter till den grad att behärskar förmågan att kritiskt läsa en avhandling. Fokus läggs på textgenren liksom på det vetenskapliga arbetets innehåll, arbetsmoment och processer, samt på hur detta kommuniceras i en vetenskaplig text. Studenterna får två tillfällen till "forskarmöten", där de får träffa forskare som på ett personligt sätt berättar om sina forskningserfarenheter vad gäller forskningsintressen, metodval och genomförande. Motivet är att inspirera och stötta studenterna inför deras egen forskningsprocess för det självständiga arbetet. Vid ett av dessa tillfällen sker även ett panelsamtal, som utifrån studenternas frågor är ett akademiskt samtal kring metodfrågor. Forskarmöten sker även i andra delar av utbildningen, vilket berörs i andra delar av denna självvärdering.

Mål 4: visa förmåga att tillämpa sådan didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det fritidspedagogiska området och inom det eller de ämnen som utbildningen avser och för yrkesutövningen i övrigt

Examensmålet finns, i form av lärandemål som återknyter till examensmålet, i flera kurser. I en kurs, *UVK I* (PE105G), finns hela examensmålet, där det också behandlas utförligt. Beträffande progressionen finns en tydlighet inbyggd i VFU-kurserna (PE082G, PE172G, PE173G, PE175G). Nedan kommer examensmålet att exemplifieras främst med hjälp av kursen *UVK I* och med VFU-kurserna. Flera föreläsningar behandlar didaktik, ämnesdidaktik och metodik. Till exempel på temat "Att arbeta i fritidshem och skola", "Förskoleklassen", "Genus och jämställdhet". Studenterna har en gemensam läraktivitet tillsammans med F-6 studenter, som handlar om hur de olika yrkesrollerna kan samarbeta och hur de kompletterar varandra. En uppgift som omfattar lärandemålet behandlar värdegrundsarbete. Två andra fältuppgifter, inkl. intervjuer med fritidspedagoger, behandlar fritidshemmets uppdrag och praktik, men med olika inriktning. Ytterligare en fältstudieuppgift behandlar barns sociala liv på fritidshem, och studenterna genomför samtalspromenader med barn. Dessa uppgifter arbetar studenterna med både individuellt, i par, och i grupp. I uppgiften om värdegrundsarbete genomför de en rollspelsuppgift där de ska agera personal på fritidshem och ska bjuda in vårdnadshavare till ett föräldramöte. I uppgiftens examination ska de presentera hur de arbetar med genus och jämställdhet på fritidshemmet.

I termin 1 finns även *VFU 1* (PE082G). Studenterna har där två fokusuppgifter, som examinerar deras kunskaper om didaktik och metodik. Den ena sker i form av en aktivitet med elever om värdegrundsarbete, vilket ska dokumenteras i form av en pedagogisk planering. Den andra uppgiften är en samspelsövning med elever, där studenterna övas i och examineras på relationell och kommunikativ kompetens. Denna övning spelas in och är grund för handledarens bedömning av uppgiften. I övrigt bedömer handledaren utifrån ett bedömningsformulär där ledarskap, didaktisk och

ämnesdidaktiskt förmåga ingår. Efter VFU:n redovisas uppgifterna i studiegruppen tillsammans med en examinerande kurslärare.

I termin 2 ligger *VFU 2* (PE172G). Studenterna har en uppgift som innefattar att de ska genomföra två läs- och skriv- respektive två matematikaktiviteter i fritidshemmet. De ska vila på pedagogiska planeringar. Dessa aktiviteter deltar VFU-handledaren i, och hen bedömer i handledningssamtal tillsammans med studenten. I övrigt bedömer handledaren utifrån ett bedömningsformulär där ledarskap, didaktisk och ämnesdidaktiskt förmåga ingår. Efter VFU:n redovisas denna uppgift, och ytterligare en, i en studiegrupp tillsammans med en examinerande kurslärare. I termin 2 ligger *Grundlärare i fritidshem* (PE171G). I kursen föreläsningar som "Kommunikation", "Lärmiljöer", "Leken" samt om "Ledarskap och lärande". Dessa följs av praktiska workshops, där studenterna får arbeta med kommunikation, sociala relationer, undervisning genom lek, och IKT. Studenterna har en uppgift i form av en enkät om yrkesrollen och fritidspedagogers arbetsuppgifter, som relateras till didaktik och metodik. Studenterna genomför även ett muntligt seminarium om fritidshemmets vardagspraktik. I en fältstudie intervjuar de fritidspedagoger om lärande och undervisning i fritidshemmet. En workshop om IKT examineras genom att studenterna dels ska kunna visa färdighet att arbeta praktiskt med programvaror och appar, dels kunna reflektera över på vilket sätt de kan arbeta med dessa på fritidshem. De övriga workshops är praktiska och examineras i form av olika övningar. Övriga uppgifter redovisas muntligt och examineras även de av kurslärare utifrån bedömningskriterier. Även i kurserna *Grundläggande matematikinläring för grundlärare i fritidshem* (PE112G) och *Grundläggande läs- och skrivutveckling för grundlärare i fritidshem* (PE110G), behandlas didaktik, vilket framgår av kursernas lärandemål, läraktiviteter och examinationer. I bildkursen (BD001G) finns flera uppgifter som berör bildskapande ur ett didaktiskt perspektiv. Dessa examineras i en portfolio i kursen. I idrottskursen (PE162G) finns flera uppgifter som behandlar didaktik och metodik i undervisning i idrott och hälsa.

I termin 4 finns *VFU III* (PE173G). Denna VFU sker med handledare som endera är bild- eller idrottslärare, beroende vilket ämne studenterna har valt terminen före. Det är av vikt att utbildningen garanterar inriktning på denna VFU, eftersom studenterna blir behöriga att undervisa i sitt ämne (inkl. får sätta betyg i årskurs 6). Lärandemål på kursen som relaterar till examensmålet är: Visa förmåga att tillämpa didaktik och ämnesdidaktik inklusive metodik som krävs för undervisning och lärande inom det fritidspedagogiska området och inom det eller de ämnen som utbildningen avser. Under denna VFU ska studenterna undervisa minst fem lektioner i skolan. Lektionerna ska vara förberedda genom en pedagogisk planering, vilket ska dokumenteras. Vid studentens lektioner deltar VFU-handledaren, och efteråt utvärderar och bedömer VFU-handledaren i samtal tillsammans med studenten. Den pedagogiska planeringen används som underlag för utvärdering och uppföljning. På kursen uppmanas studenten att filma lektioner som underlag för handledningsdiskussioner. I slutet av denna VFU bedömer handledaren utifrån ett bedömningsformulär där ledarskap, didaktisk och ämnesdidaktiskt förmåga ingår. Efter VFU:n ska studenterna presentera den pedagogiska planeringen och diskutera den tillsammans med studiekamrater och en kurslärare.

I termin 5 ligger *VFU IV* (PE175G). Kursen integreras ("infärgas") av kurserna *Fritidspedagogiska perspektiv* (PE180G) och *Utomhuspedagogik* (PE114G), som studenterna har läst terminen före. Under denna VFU ska studenterna ta stort självständigt ansvar för verksamhet och aktiviteter, inklusive undervisning. Vid studentens lektioner deltar VFU-handledaren, och efteråt bedömning sker utifrån ett bedömningsformulär där ledarskap, didaktisk och ämnesdidaktiskt förmåga ingår. Efter VFU:n redovisas denna uppgift för en studiegrupp, och examineras utifrån bedömningskriterier av kurslärare.

Studenternas förmåga i didaktik och ämnesdidaktik, inklusive metodik, tränas och examineras återkommande och med progression genom utbildningen. Flera lärandemål och läraktiviteter samt examinationer säkrar examensmålet. Ett utvecklingsområde är att lärandemålet i UVK I ska ses över, och begränsas, då det inte betraktas som rimligt att studenterna i utbildningens första kurs ska examineras mot hela målet.

Mål 5: visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten i övrigt i syfte att på bästa sätt stimulera varje elevs lärande och utveckling

Lärandemål som direkt anknyter till examensmålet finns i flera kurser. I en av kurserna finns examensmålet i oförändrad form som lärandemål. Det finns också en progression inbyggd i hur målet behandlas på VFU-kurserna. Överlag är progressionen god, och uttrycks i kursplanerna med hjälp av begrepp som "utvecklad" eller "fördjupad förmåga". Målet är starkt förankrat i VFU-handledarens bedömningsformulär, där ledarskaps-, didaktisk- och ämnesdidaktisk förmåga, samt reflektions-, relationell- och kommunikativ förmåga bedöms.

I termin 1 och 2 ligger studenternas första två VFU (PE082G, PE172G) om fem veckor vardera. Lärandemål som relaterar till examensmålet är t.ex: visa förmåga att med stöd planera, leda, genomföra och utvärdera avgränsade pedagogiska aktiviteter; visa förståelse för ledarskapets betydelse i pedagogisk verksamhet; visa förmåga att samarbeta med elever; ha insikten och förmågan att leda i sin ämnesundervisning och yrkesutövning i övrigt. Kurserna infärgas av de kurser studenterna läst innan. I VFU I bygger en uppgift på skolans och fritidshemmets värdegrund, som studenterna tillägnat sig kunskaper om innan VFU:n. I VFU II finns en infärningsuppgift som bygger på kunskaper som läs- och skriv- och matematikkurserna som ligger före VFU:n givit. I båda kurserna ska studenterna ansvara för undervisningsaktiviteter i fritidshemmet. Studenterna använder en pedagogisk planeringsmall som grund för planering, dokumentation och utvärdering efter aktiviteten. Aktiviteterna utvärderas tillsammans med VFU-handledarna, och utgör en grund för VFU-handledarnas bedömning av hela VFU:n. Efter varje VFU redovisas uppgifterna för en studiegrupp, och examineras av kurslärare utifrån bedömningskriterier. Redovisningarna kan även ses som läraktiviteter, eftersom studenterna får ta del av sina studiekamraters genomförande och erfarenheter av aktiviteterna.

I termin 3 ligger *Idrott och hälsa* (PE162G). I kursen har studenterna flera praktiskt-didaktiskt inriktade uppgifter, som ska kunna genomföras i fritidshem och skola. De examineras även genom en hemtentamen, som behandlar färdighet i att anpassa undervisning utifrån barns olika förutsättningar och behov. Vidare ska studenterna planera ett 60 minuters träningsprogram av olika färdigheter, och det ska genomföras som en ledarövning med kurskamrater. En annan uppgift är att utforma ett rörelseprogram, även detta genomförs med kurskamraterna. De ska också leda och genomföra en sim- och livräddningslektion med elever som är 7-12 år. I termin 3 ligger *Bild* (BD001G). I kursen finns en rad läraktiviteter som är tänkta att ligga till grund för undervisning i både fritidshem och skola. I den portfolio som är examination ska studenterna beskriva hur de arbetar med olika moment i kursen genom att planera, leda, genomföra och utvärdera aktiviteter och lektioner.

I termin 4 ligger *VFU III* (PE173G). Under denna VFU finns en infärningsuppgift från bild- eller idrottskursen studenterna läst tidigare under terminen. Studenterna genomför sin VFU hos bild- eller idrottslärare. Studenterna ska genomföra fem lektioner, i första hand som lektioner på skoltid. De använder en pedagogisk planeringsmall som grund för planering, dokumentation och utvärdering efter aktiviteten. Lektionerna utvärderas tillsammans med VFU-handledaren, och utgör en del av VFU-handledarens bedömning av hela VFU:n. Efter VFU:n redovisas denna uppgift för en studiegrupp, och examineras av kurslärare utifrån bedömningskriterier. Termin 4 avslutas med kursen *Fritidspedagogiska perspektiv* (PE180G). I kursen finns en fältuppgift som bygger på intervjuer med fritidspedagoger. Studenterna ska sedan analysera intervju svaren i förhållande till litteraturen, reflektera och ge förslag på förbättringar av arbetet med mångfald och hållbar utveckling.

I termin 5 ligger *VFU IV* (PE175G). Ett lärandemål uttrycker att studenten ska *visa fördjupad förmåga att självständigt planera, leda, genomföra och utvärdera och utveckla undervisning och den pedagogiska verksamheten*. Under denna VFU finns infärningsuppgifter från terminen innan. Studenterna ska visa att de kan ta stort, självständigt ansvar för verksamhet och aktiviteter, inklusive undervisning. En uppgift är att självständigt lägga upp och ansvara för ett temaarbete. Därefter analyserar och sammanställer studenterna en redogörelse av planering, genomförande, dokumentation och utvärdering av ett (mindre) tema på fritidshemmet. Vid studentens aktiviteter och lektioner deltar

VFU-handledaren, och efteråt bedömer VFU-handledaren i handledningssamtal tillsammans med studenten. I övrigt bedömer handledaren utifrån ett bedömningsformulär där ledarskap, didaktisk och ämnesdidaktiskt förmåga ingår. Efter VFU:n redovisas denna uppgift och en annan i studiegrupp, tillsammans med en examinerande kurslärare. Studenterna ska då dessutom diskutera konkreta förslag på hur lekmiljön kan utvecklas. En VFU-uppgift innebär att studenten ska följa ett barn som har långa dagar och dokumentera "barnets dag på skolan och fritidshemmet", både skriftligt och med foto. När de kommer på morgonen, i skolan, raster, lunch, på fritidshemmet, osv. Syftet är att på så sätt få en förståelse för barns liv i skola och fritidshem, och därmed med hänsyn till varje elev på ett utvecklat sätt kunna planera, genomföra, utvärdera och utvecklas undervisningen i verksamheten. Denna uppgift ska presenteras i form av ett föräldrasamtal, t.ex. genom en Power-Point. VFU-handledaren ska delta under samtalet och efteråt ges feedback av VFU-handledaren, och studenten får möjlighet att reflektera kring uppgiften. Uppgift examineras också formellt efter VFU:n i studiegruppen, genom en digital presentation med hjälp av Screen-o-Matic program, och av kurslärare. På så sätt blir examinationen också en läraaktivitet.

Till detta examensmål bör även något sägas om studenternas träning i bedömning. Mål om bedömning behandlas ur olika aspekter under utbildningens gång i flera kurser och med progression, även bild- och idrott och hälsa-kurserna innehåller bedömningsaspekter. Ett par föreläsningar i *Idrott och hälsa* (PE162G) behandlar bedömning av idrott och hälsa i förhållande till styrdokumentet. I kursen finns en uppgift där studenterna ska arbeta med fallbeskrivningar, som handlar om olika tillvägagångssätt vid bedömning i förhållande till styrdokument och kunskapskrav. Uppgiften examineras i studiegruppen tillsammans med kurslärare utifrån bedömningskriterier. Även *Bild* (BD001G) berör i föreläsningar bedömning av bild i förhållande till styrdokumentet. En läraaktivitet är utformad så att en bildlärare tar med sig elevarbeten och diskuterar bedömning i förhållande till styrdokument och kunskapskrav tillsammans med studenterna. Aktiviteten examineras av kurslärare utifrån bedömningskriterier. I termin 4 ligger *VFU III* (PE173G). Under denna VFU genomför studenterna minst fem lektioner i sitt ämne. De ska här ha en bild- eller idrottslärare som VFU-handledare. I anslutning till lektionerna ska studenterna utgå från kursplanens kunskapskrav när de planerar, genomför och utvärderar lektionerna. Under VFU:n ska studenterna också diskutera och ta del av sin VFU-handledares erfarenheter av bedömning och denna diskussion ligger som underlag för bedömningsaspekterna i bedömningsformuläret. I termin 5 ligger *UVK III* (PE117G). I kursen finns flera föreläsningar om bedömning, systematiskt kvalitetsarbete, individuella utvecklingsplaner och utvecklingssamtal, extra anpassningar, utredning och åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd. I kursen finns en uppgift om kvalitetsgranskning och utvärdering som innebär att studenterna tränas i att bedöma fritidshemmets verksamhet och kvalitet. I kursen finns en specifik föreläsning om betyg och bedömning, och den följs upp genom att studenterna har en workshop om betyg och bedömning utifrån kunskapskrav i bild och idrott och hälsa. I termin 5 ligger *VFU IV* (PE175G). Denna VFU infärgas bl.a. av *UVK III*, där bedömning ingår. I kursen finns en större uppgift att självständigt genomföra ett temaarbete. I uppgiften ingår utvärdering av temat, både ur studentens perspektiv, men också ur elevernas perspektiv. Uppgiften bedöms av VFU-handledaren utifrån bedömningsaspekter i bedömningsformuläret. Efter VFU:n redovisas uppgiften i studiegrupp och examineras av kurslärare utifrån bedömningskriterier.

Programmet bedömer att progressionen och måluppfyllelsen är god avseende detta examensmål. Ett utvecklingsbehov som kan relateras till examensmålet är att utveckla studenternas teoretiska kunskaper kring ledning, genomförande och utvärdering av undervisning.

Sammanfattningsvis finns i utbildningen ett innehåll (lärandemål och läraaktiviteter) som säkerställer (genom varierade examinationsformer) att studenterna har sådana färdigheter och förmågor som examen kräver. En översyn har skett i kursordning och innehåll, för att utveckla progressionen och täcka in examensmålets alla delar. Arbetet fortsätter med att än tydligare åstadkomma progression för samtliga examensmål under "färdighet och förmåga", och för att analysera och utvärdera de olika formerna av läraaktiviteter och examinationer som beskrivits ovan. Denna uppföljning sker kontinuerligt i programarbetslaget, efter synpunkter från kurslärare, studenter och VFU-handledare. Detta behandlas mer utförligt senare i självvärderingen.

Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

Mål 6: *visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling*

Framförallt behandlas detta mål i kursen *Fritidspedagogiska perspektiv* (PE180G) som ligger termin 4. I kursen behandlas alla delar av examensmålet. Kursen innehåller olika former av läraktiviteter. Föreläsningar och workshop behandlar barns livsvillkor, genus och jämställdhet, nyanländas lärande, normkritiskt förhållningssätt och hållbar utveckling. Läraktiviteter om nyanländas lärande genomförs tillsammans med en rektor och en fritidspedagog på en skola med 65 procent utlandsfödda barn, de flesta flyktingar. Föreläsningen om normkritiskt förhållningssätt hålls av en representant från RFSL. I föreläsningarna utgås från mänskliga rättigheter i allmänhet och barns rättigheter i synnerhet. Utifrån dessa läraktiviteter och uppgifter ingår olika former av bedömningar av olika situationer. Detta är enda kursen på utbildningen där hållbar utveckling behandlas, både utifrån ett teoretiskt perspektiv, men också utifrån ett handlingsperspektiv, där studenten ska ha kunskaper och förmåga att arbeta med hållbar utveckling i fritidshem. Detta sker i form av en fältuppgift som examineras i form en skriftlig uppgift som bygger på intervjuer med verksamma fritidspedagoger och deras arbete med hållbar utveckling och mångfald. I kursen behandlas hållbar utveckling inte enbart utifrån ett miljöperspektiv, utan också utifrån mänskliga rättigheter och barns rättigheter för att skapa lärmiljöer för goda relationer. Denna uppgift är skriftlig och bedömningskriterierna för godkänt är: *Formalia:* Tillräcklig formaliahantering. God disposition av texten. *Innehåll:* Genomförda intervjuer, tillräcklig beskrivning av litteraturen, tillräcklig analys, reflektioner och diskussion utifrån litteraturen, tillräcklig diskussion om kommande yrkesroll. *Argumentation och kritiskt förhållningssätt:* Tillräcklig analytisk koppling mellan problemställning, empiri, teoretiska perspektiv i förhållande till litteraturen.

I utbildningens första kurs, *UVK I* (PE105G), finns föreläsningar, workshop och en uppgift som behandlar värdegrund och barns rättigheter. Studenterna får t.ex. en föreläsning om "Barndom ur ett historiskt perspektiv", som utförligt behandlar barns rättigheter. Flera andra kurser innehåller även innehåll om barns och elevers rättigheter. I *UVK II* (PE116G) behandlas exempelvis frågor om extra anpassningar och åtgärdsprogram. En uppgift innebär att studenterna ska granska utredningar och åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd, vilket inkluderar en diskussion om att göra bedömningar utifrån samhälleliga, etiska och vetenskapliga aspekter. Även i den avslutande VFU:n, *VFU IV*, finns lärandemål som relaterar till examensmålet. I kursen ska studenterna bl.a. genomföra undervisning på ett tema, som ska bygga på elevernas önskemål och deltagande. Rättighetsfrågor berörs vidare även under jämställdhetsperspektivet nedan.

Sammanfattningsvis tränas studenten i sin förmåga att göra bedömningar utifrån såväl vetenskapliga som samhälleliga och etiska aspekter. I uppgifter ska de också visa att de särskilt kan ta hänsyn till barns rättigheter och till hållbar utveckling. Programutvecklingsarbetet som behöver fortsätta är att analysera om delar av målet, främst de om hållbar utveckling, kan behöva behandlas mer ingående i utbildningen. En uppföljning av detta ska ske i programarbetslaget, efter att synpunkter från kurslärare, studenter och VFU-handledare inhämtats.

Jämställdhet

Mål: *visa förmåga att beakta, kommunicera och förankra ett jämställdhetsperspektiv i den pedagogiska verksamheten*

Programmet följer kontinuerligt upp studenternas upplevelser av lika villkorsrelaterade frågor. Fokus i uppföljningen riktas exempelvis mot innehåll i kursplaner, läraktiviteter och examination, samt mot kurslitteratur. Vad gäller undervisningssituationer studeras språk, talutrymme, hierarkier, arbetsformer samt tydliggjorda och/eller dolda strukturer. Området "lika villkor" ingår även i alla kursvärderingar. Hösten 2018 anordnas även en temadag för

studenter på programmet om jämställdhet. Denna dag har tillkommit efter studentinitiativ i samband med *Metoo*. Programmets lärare har 2018 fortbildats i jämställdhetsperspektivet i lärarutbildningarna. I undervisningen berörs partnerskap, förälskelse och sexualitet, och syftet är att inkludera och synliggöra olika aspekter och perspektiv på jämställdhet och jämlikhet. Undervisning kring jämställdhet, jämlikhet, klass, lika villkor, genus/kön och intersektionalitet behandlas under flera kurser i utbildningen. Externa föreläsare tas in för att stärka läraktiviteterna i kurser, t.ex. finns en föreläsning med en representant från RFSL med i en kurs. I en annan kurs deltar en man och en kvinna från KRIS och berättar sin "livshistoria". Programansvarig har även analyserat litteraturen i alla kursplaner, för att säkerställa att ingen onödig överrepresentation finns bland författarna till den. Några exempel kan ges: I UVK I är 60 procent av författarna kvinnor, och 40 procent män. I UVK II är 58 procent kvinnor och 42 procent män. I UVK III är 50 procent kvinnor och 50 procent män. I UVK IV är 58 procent kvinnor och 42 procent män. Dessa siffror ses som rimliga i förhållande till det faktum att de återspeglar att fler kvinnor än män som publicerar sig i ämnet pedagogik.

Hela examensmålet finns uttryckt som lärandemål i tre kurser, inkl. en VFU-kurs. I flera andra kurser finns det med i begränsad form. Målet uttrycks med progression över tid, och i den sista VFU:n finns det uttryckt i termer av "fördjupad" form. Genus/ jämställdhet behandlas finns redan i utbildningens första kurs, och då som en del av värdegrundsarbetet. I termin 1 ligger *UVK I* (PE105G). I denna kurs finns lärandemål som fångar in en del av examensmålet, med fokus på värdegrund. I kursen behandlas värdegrundsaspekter i allmänhet och genus/jämställdhet i synnerhet. Det finns t.ex. föreläsning och workshop om genus och jämställdhet. Studenterna har en uppgift där de ska genomföra ett fiktivt föräldramöte i form av ett rollspel där de som fritidslärare ska presentera för föräldrar hur de arbetar med genus och jämställdhet på sitt fiktiva fritidshem. Uppgiften examineras tillsammans med andra studenter som spelar rollen som föräldrar. Kriterier för godkänt är: aktiv under redovisningen; visar förståelse och kunskaper om värdegrunden i resonemang och reflektioner, samt om olika frågeställningar, i synnerhet genus; tydliga kopplingar finns till relevant kurslitteratur i framförandet. I en annan uppgift ska studenterna genomföra en så kallad samtalspromenad ("walk and talk") med pojkar respektive flickor om deras upplevelser och åsikter av fritidshemsmiljön. Uppgiften examineras i grupp med kurslärare, och för godkänt krävs: aktiv under redovisningen; presenterar uppgiften och reflekterar kring resultatet; all anvisad litteratur är behandlad; tillräcklig analys av materialet, samt reflektioner och slutsatser kring resultat med utgångspunkt i litteraturen, finns. I kursen finns specifik litteratur om genus/ jämställdhet.

I termin 1 ligger *VFU 1* (PE082G). Denna VFU infärgas bl.a. från *UVK I* (PE105G) genom en uppgift där studenterna ska leda en aktivitet med elever utifrån ett genusperspektiv. Denna uppgift examineras i det bedömningsformulär som handledaren använder, men uppgiften följs också upp efter VFU:n i studiegrupp, och examineras av kurslärare. Uppföljningen blir på så sätt även en läraktivitet där studenterna får ta del av varandras upplägg i sina aktiviteter.

I termin 2 läser studenterna *Grundläggande läs- och skrivutveckling för grundlärare i fritidshem* (PE110G). I kursen finns en webbföreläsning om pojkars och flickors skriftspråksutveckling. Detta följs upp med ett seminarium om pojkars och flickors skriftspråksutveckling, som examineras av kurslärare utifrån bedömningskriterier. I kursen finns litteratur om genus och jämställdhet.

I termin 3 ligger *Bild* (BD001G). Här fokuseras frågor rörande genus och jämställdhet på digitala verktyg för bildproduktion, samt på olika mediers och digitala miljöers betydelse i ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv. Studenterna arbetar med flera praktiska moment om bildproduktion och digitala verktyg där genus/jämställdhetsperspektivet finns med. Dessa examineras i en studentportfölj. I termin 3 ligger också *Idrott och hälsa* (PE162G). I denna kurs finns flera föreläsningar där genusperspektivet och jämlikhetsperspektivet i idrott och hälsa ingår. I kursen finns flera praktiska moment där studenten ska leda olika aktiviteter och lektioner. Dessa ska alltid utgå från barns olika förutsättningar, inklusive ur ett genusperspektiv. Ett exempel är att planera ett 60 minuters långt träningspass med barn i åldern 7-12 år där genusperspektivet ska synas. Dessutom ska studenterna genomföra

en muntlig presentation utifrån kurslitteraturen utifrån frågeställningen: "Vad är en likvärdig undervisning i Idrott och hälsa?"

I termin IV ligger *Fritidspedagogiska perspektiv* (PE180G). I kursen finns både föreläsning, seminarium om jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv, och specifik litteratur som behandlar genus, jämställdhet och likvärdighet. Studenterna ska även ha förberett seminariet genom att göra en (mindre) kartläggning av hur man arbetar med genusperspektivet på det fritidshem där de genomfört den VFU som föregått denna kurs. Detta moment examineras av kurslärare i form av ett seminarium, där studenterna ska visa att de uppfyller lärandemålen genom att de kan koppla teori (litteratur) till praktik (i detta fall leken), i form av en ledarskapsövning där de leder en aktivitet med sina kurskamrater.

I termin 5 ligger *VFU IV* (PE175G). I kursen ska studenterna visa på fördjupad förmåga att beakta, kommunicera och förankra jämställdhetsperspektivet i den pedagogiska verksamheten. Under denna VFU genomför studenterna ett temaarbete som kartlägger barns lek genom att intervjua barn i form av en samtalspromenad. Därefter analyserar och sammanställer de en bild som ligger till grund för genomförande av ett mindre tema på fritidshemmet. De ska dessutom komma med konkreta förslag på hur lekmiljön kan utvecklas. Uppgiften ska genomföras med "genusglasögon". Denna uppgift examineras i det bedömningsformulär som handledaren använder, men uppgiften följs också upp efter VFU:n, och examineras i studiegrupp med kurslärare utifrån bedömningskriterier.

Sammanfattningsvis behandlas genus och jämställdhet under flera av utbildningens kurser, och programmets lärare har fortbildats i genus- och jämställdhetsperspektiv. Av vikt bedömer programmet att genusaspekter även belyses framgent i kursen i matematik i termin 2, och en översyn av kursen utifrån detta jämställdhetsperspektiv ska därför göras. Programmet bedömer även att jämlikhetsperspektivet kanske hamnat i bakgrunden i detta examensmål, och ser ett behov av att utveckla lärandet kring det i fler kurser i utbildningen.

Uppföljning, åtgärder och återkoppling

En viktig del av hur programmet på en mer övergripande lärarutbildningsnivå följs upp har redan behandlats i avsnittet "Beskrivning". Här fokuseras istället på direkta programfrågor, som berör exempelvis examensförordningsmål och lärandemål, måluppfyllelse, läraktiviteter, examination, återkoppling och erfarenhetsutbyte. Programansvarig har samråd med programarbetslaget, främst kursansvariga och examinatorer. Programarbetslagsmötena för fritidsläraryrket, där såväl professorer och lektorer som adjunkter ingår, äger rum cirka en-två gånger per termin och då informeras om vad som sker inom lärarutbildningen och programmet, och programutveckling initieras. Mycket av arbetet med kvalitetsutvecklingen inom fritidsläraryrket – exempelvis vad gäller utformningen av lärandemål och säkrande av examensmål, förändring och säkerställande av variation i läraktiviteter och examinationer, progressionsöversyn, utvärderingsarbete samt återkoppling till studenter eller exempelvis VFU- och övningsskolor – sker genom arbete i programarbetslaget. I uppdraget som programansvarig ingår ett övergripande pedagogiskt ledarskap för fritidsläraryrket samt att vara sammanhållande kraft för de lärare som ingår i programmet, och dessa programträffar underlättar säkerställandet att utbildningens olika delar hänger ihop, att utbildningen ges med progression, att examinationsformer är varierande och att studenterna tränas att bli mer och mer självständiga genom utbildningen.

För fritidsläraryrket är det en styrka att samtliga ingående kurser är samlade på en avdelning, och i huvudsak i ett ämne, nämligen pedagogik (undantagen är kursen i bild – ett ämne som dock är placerat på UTV). Denna organisering har dels visat sig ge en tydlighet för såväl lärare som studenter och andra intressenter, dels underlättar den det systematiska kvalitetsarbetet i programmet. Programdialog för fritidsläraryrket äger rum en gång per termin. Programdialoger inriktas mot att säkerställa kvaliteten i programmet, och behandlar frågor om söktryck, genomströmning, kompetensförsörjning, kompetensutveckling, kompetensbehov, programutveckling (inkluderat

frågor rörande säkerställande av lärande- och examensmål, genomförande och läraktiviteter samt examination), studentvärderingar och återkoppling, samt marknadsföring. Programdialogen, vilken är det organisatoriskt beträffande sist tillkommande resultatet av det systematiska utvecklingsarbetet, är en utmärkt möjlighet att, utifrån programmet i fokus, samverka mellan program, kollegium och linje beträffande programmets behov, utveckling och kvalitetssäkring. Programdialogen är ett tämligen nytt inslag för att följa upp utbildningen "närmast" programmet, och den har tillkommit efter att behov därav har konstaterats av ansvariga för programmet.

På programmet utvärderas varje kurs. Sammanställningen i kvantitativ form, med eventuella åtgärdsförslag, återkopplas till den studentgrupp som genomfört utvärderingen och till kommande studentgrupp, vilka även informeras om vilka förändringar som skett i utbildningen. Utvärderingen läggs ut på Moodle för båda grupperna, och kommenteras vid behov av kursansvarig eller programansvarig. VFU-kursers utvärderingar ska återkopplas till VFU-samordnarna i kommunerna, för att den vägen förmedlas till övningsskolor och handledare. De universitetsgemensamma kursutvärderingarna bedöms av programmet ha brister, främst med avseende på låg svarsfrekvens. För att komma till rätta med den låga svarsfrekvensen på dessa centrala kursutvärderingar försöker programmet numera att schemalägga utvärderingstillfällena i samband med kursernas slut, samt att maila studenterna och påminna om utvärderingen. Delvis på grund av den låga svarsfrekvensen görs på programmet sedan våren 2018 årsvisa utvärderingar, så kallade reflektionsutvärderingar, av programansvarig. De utförs i slutet av vårterminen under en lektion. De uppskattas få hög svarsfrekvens, och ska återkopplas till studenterna i början av höstterminen och diskuteras i programarbetslaget. Till skillnad från de andra utvärderingarna, som är begränsade till enskild kurs, fokuserar dessa på lärandet i ett längre perspektiv (årsvis). Reflektionsutvärderingen uppmuntrar till självreflektion över den egna läroprocessen, ger en mer sammanhållen bild över studenternas utveckling, progression, behov och synpunkter, och ska utgöra ett viktigt underlag i det systematiska kvalitetsarbetet för programmet. De två ovanstående formerna av systematiska utvärderingar, med det system för återkoppling och kvalitetsförbättrande åtgärder som relateras till dem, kompletteras ibland av muntliga eller skriftliga utvärderingar som respektive kursansvarig gör. Dessa utvärderingar är dock inte formaliserade i en arbetsordning, men görs av flera kursansvariga, och de har ett tillfredsställande deltagande. Utvärderingarna behandlas, förutom i ämneskollegiet i pedagogik även i programarbetslaget samt, vid behov, i SAOL och i Programrådet. Utvärderingarna blir för ämnet och programmet ett underlag för att initiera kvalitetsutveckling i programmet. Föredragande av utvärderingarna är programansvarig och kursansvariga. Kursvärderingar utgör således ett viktigt verktyg för att kvalitetssäkra programmet, och systematiken i att följa upp och återkoppla utvärderingarna till relevanta grupper har förbättrats under programmets gång sedan 2012. Beträffande kvalitetssäkring av programmets styrdokument finns först universitetsgemensamma rutiner, och i enlighet med universitetets beslutsordning behandlas först utbildnings- och kursplaner för programmet av programansvarig i samråd med ämneskollegiet.

För bedömning av VFU lämnar VFU-handledaren underlag till VFU-kursansvarig och examinator vid universitetet. Universitetet är alltid ansvarigt för examinationen och de studerande examineras utifrån kursplanernas lärandemål. Kraven ökar under utbildningen, och det säkerställs att examensförordningens mål som särskilt tränas och examineras på VFU täcks in med progression. Bedömningen av studentens prestation sker i trepartssamtal mellan student, VFU-handledare och lärare från MIUN. Trepartssamtalen leds av MIUN:s lärare. För bedömning av VFU:n finns en särskild utformad, stegvis beskrivning. Den tar även upp frågor om vad som gäller vid underkännande. Om studenten inte uppnår godkänd nivå utifrån kursens lärandemål har hen rätt att göra om sin VFU enligt fastställda rutiner. Underkänns studenten även efter den andra VFU:n kan studenten ansöka om att få genomföra ett tredje försök. Om studenten underkänns även vid detta tillfälle blir hen förhindrad att fortsätta sin utbildning. Vid tveksamheter vid bedömning besöker en representant från MIUN VFU-handledare och student på plats i den verksamhet där studenten gör sin VFU. För att garantera ett rättssäkert förhållningssätt hanterar tre speciellt utbildade lärare alla ärenden om underkännanden och tveksamheter, och en ny VFU ("om-VFU") ges vid underkännanden. För att säkerställa en kontinuitet mellan VFU-perioderna genomför studenterna en digital portfolio. Där reflekterar de över den senast genomförda VFU:n samt bedömningen av den och tydliggör sina utvecklingsmål

inför kommande VFU-period. Portfolion är tillgänglig för studenten, VFU-handledaren och VFU-samordnaren. Den ingår i bedömningsunderlaget för VFU-kursen.

Som ett resultat av systematiskt kvalitetsarbete inom fritidsläraryrket har flera viktiga programförändringar skett, och programmet har kontinuerligt setts över, utifrån värderingar främst från studenter och inblandade lärare, men även från arbetslivet. Sedan 2012 har programmets upplägg setts över och modifierats tre gånger. Redan 2013 gjordes en genomgång och revision av lärandemål i flera kurser, eftersom programmets lärare ansåg, efter att programmet då nyligen startat, att vissa kurser inte var tillräckligt genomarbetade. 2015 gjordes ytterligare en revision efter att utvärderingar av både studenter, kurslärare och VFU-handledare konstaterat inkonsekvenser och svagheter i vissa kurser. 2017 gjordes programupplägget om efter förslag i kurs- och programutvärderingar av studenter och kurslärare. Då lades till exempel en VFU-period in redan i första terminen. Detta innebär att studenterna nu har fyra VFU-perioder om 7,5hp under termin 1, 2, 4, 5. Tidigare fanns i slutet av utbildningen en 10-veckors VFU, men både studenter och VFU-handledare var inte nöjda med det upplägget. Den nya VFU:n redan i termin 1 blev en uppskattad förändring av den kull som startade hösten 2017. Revideringar har också haft syftet att ge studenterna ett bättre stöd i att nå förståelse av vad högre studier innebär och vad som kommer att krävas av dem. Förändringar i kursplaner innebär även att "vetenskaplig medvetenhet" tidigare blivit ett innehåll i utbildningen, liksom relationen mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Här har progressionen avseende studenternas "vetenskapliga skolning" setts över. Vetenskapligt tänkande och skrivande, vetenskapsteori samt forskningsmetodik är inslag från början i utbildningen. Progressionen mot "vetenskaplig skolning" ska på detta sätt vara tydligt, och inslag finns således med exempelvis inslag av vetenskapsteori redan från start, och sedan fortsätter vetenskapsteori, forskningsmetodik och vetenskapligt skrivande att utvecklas på alltmer fördjupat sätt genom utbildningen. En annan revidering av upplägg innebär att studenterna numera kan välja idrott under termin 3, vilket delvis var en åtgärd i jämställdhetssyfte för att rekrytera fler män till utbildningen. Hittills har den slagit väl ut. Ytterligare en förändring innebar att programmet funnit fler gemensamma kontaktytor med grundläraryrket F-3 och 4-6. Studentgrupperna har numera en del gemensam undervisning, vilket varit något som efterfrågats då de ska arbeta tillsammans i skolan. Som tidigare nämnts har en examensmålsmatris tagits fram, och även en progressionsmatris är under framtagande. Detta ska säkerställa att det för samtliga examensmål ska finnas tydlig relation mellan lärandemål, läraaktiviteter och examination. Sammantaget så följs alltså examensförordningens mål systematiskt upp, och åtgärder har vidtagits, och kommer att fortsätta vidtas och kommuniceras. Det upplägg som utbildningen nu fått fungerar generellt mycket bra, i alla fall att döma av student- och lärarvärderingar samt synpunkter från fältet genom övningsskolor. Dock har iakttagits att frågan om progression och studenternas träning mot självständighet kan utvecklas än mer, vilket det närmast fortsatta arbetet med programutveckling syftar till.

Genomströmningen har kontinuerligt förbättrats. För att studenterna ska genomföra utbildningen i tid är den viktigaste åtgärden som vidtagits att progressionen i utbildningen har setts över. Dessutom har arbetats med närvaron under de campusförlagda veckorna, och variation av läraaktiviteter och examinationer har gjort att den förbättrats, vilket ökat måluppfyllelsen. Andra åtgärder har varit att ge möjlighet till studentmentorer och studentstöd, och att synliggöra den tid utbildningen faktiskt tar i anspråk.

Sammanfattningsvis innebär detta att programmets arbete med systematiskt kvalitetsarbete har utvecklats väsentligt sedan 2012. Idag finns fungerande system för utvärdering, uppföljning och återkoppling. Det kan även konstateras att den ovan beskrivna organisation av lärarutbildningen är positiv för fritidsläraryrket kvalitetsutvecklingsarbete. Ansvarsfördelningen är tydlig mellan linje och kollegium. Det finns väl utvecklade strukturer för samtal, kvalitetsarbete och återkoppling, och organiseringen av programmet, och samarbetet därkring underlättas än mer av att lärarkrafterna är samlade på en och samma avdelning och i huvudsak i ett ämne. Programdialogen, vilken är det organisatoriskt beträffande, sist tillkommande resultatet av ett systematiskt utvecklingsarbete, ger ytterligare möjligheter att samarbeta beträffande behov, programutveckling och kvalitetsarbete. Genom de olika organ ovan beskrivna (från programsamråd och programdialog närmast programmet till de mer lärarutbildningsprogramövergripande Programrådet, SAOL och Forskningsberedande rådet) sker

samverkan på flera olika nivåer, samtidigt som det säkerställs att det finns nivåer för att hantera olika typer av programrelaterade frågor. Fritidsläraryrket blir genom denna organisation en central del av, och ett gemensamt ansvar för, den mer omfattande lärarutbildningsmiljön, från frågor rörande fördelning av forskningsmedel och kompetenssäkring till frågor rörande specifika kursärenden, som lärandemål, undervisning, examination samt utvärdering och återkoppling. Ett utvecklingsområde är att öka studentrepresentationen i för studenter tillgängliga organ. Dels har campusförlagda lärarutbildningsprogram börjat bidra till ökad representation, dels informerar programansvariga numera, ofta tillsammans med studentkår, om vikten och behovet av samt möjligheterna och fördelarna med, att fritidsläraryrket engagerar sig som representanter i olika organ. Ett annat utvecklingsområde är att kontinuerligt fortsätta med översynen av samtliga examensmål, och av hur de behandlas i form av lärandemål, läraaktiviteter och examinationer. Ett annat, förutom att öka studentrepresentationen i kvalitetssäkringsarbetet, är att se till att de nya utvärderingsinstrumenten blir framgångsrika, och att säkra att VFU-kurser återkopplas till VFU-skolor även utanför regionen.

Studentperspektiv

De senaste åren har gjorts betydande förbättringar dels av den fysiska miljön för programmets studenter och lärare, dels av e-lärandemiljön.¹¹ Universitetsbiblioteket utgör ett viktigt stöd för studenternas studier. Ett konkret exempel är de studentmentorer som finns på plats i biblioteket för att vara ett stöd för studenterna i deras lärande. Mentorena hjälper studenterna med grundläggande IT-frågor, studentportalen och lärplattformen, samt grunderna i uppsats- och PM-skrivande. Denna service finns givetvis också tillgänglig via lärosätets hemsida. Universitetsbiblioteket erbjuder även utbildningar i informationssökning. Bibliotekarier kommer in tidigt i utbildningen och undervisar, i första hand om informationssökning. Programansvariga och kursansvariga lärare informerar kontinuerligt om detta studentstöd, till exempel i studiehandledningar, på Moodle eller vid läsårs- och kursupptakt. Det ovan sammantagna resulterar i en fysisk utbildnings- och forskningsmiljö av hög klass.

Beträffande den psykosociala arbetsmiljön samlas inom benämningen "Lika villkor" det som görs för att skapa en god studentmiljö, fri från diskriminering, trakasserier och kränkande särbehandling. För fritidsläraryrket är åtgärdsprogrammet upprättat på UTV. Det informeras konsekvent vart studenter kan vända sig för råd, stöd och information, och lika-villkor är en del av varje kursutvärdering. Lika-villkorsfrågor får också tämligen stort utrymme i utbildningen, som i lärandemål, läraaktiviteter, litteratur och examinationer, samt i utvärderingar och uppföljning.

Studentrepresentanter bereds plats i alla beslutande och beredande organ vars verksamhet har betydelse för grundlärarutbildningen inriktning fritidshem. Studenterna har representation, genom studentkåren, i Programrådet, i SAOL, i Ämneskollegiet i pedagogik samt i Övningskoleprojektets styrgrupp och i RUN:s ledningsgrupp. Möjligheten till studentinflytande är således säkrat i de dokument som reglerar fritidsläraryrket. Dock har det varit svårt att finna studenter som är beredda att fylla dessa platser. I utvärderingar framkommer att de främsta orsakerna till detta dels varit att många studenter läser i form av campus-distans, dels bristande information. För att åtgärda detta informerar numera programansvariga, vanligtvis tillsammans med studentkårsrepresentant, dels om vikten av och möjligheterna till studentinflytande, dels om utbildningens organisation och hur representationen ser ut, vid varje läsårsupptakt. Detta görs såväl för nya studenter på programmet som för de som ska börja år 2 och 3 i utbildningen. Studentkårens verksamhet inriktad mot lärarutbildningen har ökat kraftigt sedan flytten av lärarutbildningarna till campus Sundsvall, där en betydligt mer aktiv studentkår finns. Detta har gjort att

¹¹ Lärarutbildningsprogrammen på MIUN bedrev fram till sommaren 2016 sin verksamhet i Härnösand. I och med läsåret 2016/2017 har avdelningen för utbildningsvetenskap (UTV), och följaktligen lärarutbildningsprogrammen, koncentrerats till campus Sundsvall. Detta är en viktig förändring för grundlärarstudenterna, eftersom de nu har möjlighet att studera vid ett campus med betydligt större resurser, fler studenter, betydligt aktivare studentkår, samt i en fysisk studiemiljö av mycket hög kvalitet. Undervisningslokalerna är nybyggda och anpassade till lärarutbildningens behov, och ligger i direkt anslutning till den avdelning där programmet bedrivs. Lokalerna uppvisar en variation i utformning, vilket underlättar variation i arbetssätt och läraaktiviteter. I lokalerna har skapats särskilda didaktiska rum och digitala lärmiljöer, vilket underlättat en pedagogisk utveckling i riktning mot studentaktiverande undervisningsmetoder. Utvecklingen beträffande den fysiska utbildningsmiljön har således för lärarutbildningens del varit mycket positiv de sista åren.

representationsplatser för studenter börjat fyllas. För att öka studenternas rättssäkerhet vid examination tillämpas anonyma tentamina. Vidare diskuteras bedömningsfrågor återkommande i programarbetslaget, vilket ger ökad samsyn kring bedömning och grunden i aktuella styrdokument. I kurserna genomförs regelbundet möten för de som bedömer de skriftliga uppgifterna så att en så god sambedömning som möjligt kommer till stånd. Detta ska säkerställa att motsvarande insatser för studenterna ger likvärdiga betyg. En annan viktig del av studenternas inflytande utgörs av kursvärderingarna, som även ur ett studentperspektiv, har behandlats mer ingående ovan. Ytterligare en konkret åtgärd, men som visar programmets lyhördhet för studenters förslag och aktiva omvärldsbevakning, är en temadag om jämställdhet för lärarstudenterna hösten 2018. Temadagen föranleddes av *Metoo*, och genom studenters önskan om ytterligare fokus mot jämställdhetsfrågor i utbildningen och i skolan.

En del av MIUN:s nuvarande uppföljnings- och utvärderingssystem heter *Nöjd studentindex*. Lärarstudenter ingår i dessa undersökningar. Även om inte lärarutbildningen behandlas separat i mätningarna, framgår det av Nöjd studentindex för 2016 att distansstudenterna i Härnösand, vilka till huvuddelen var lärarstudenter, i större utsträckning än övriga på MIUN var nöjda med sin utbildning. Ytterligare en form av utvärdering är alumnuppföljningar. Alumnernas erfarenheter är viktiga för utbildningens kvalitetssäkring. En specifik alumnuvärdering som MIUN deltar i är den nationella utvärdering som utförs med fyra års intervaller av lärarkonventet. Resultaten av den har analyserats och bearbetats systematiskt i hela styrkedjan för programmet, från programarbetslag till programråd och i SAOL. För fritidsläroprogrammet bedöms ett utvecklingsarbete framgent vara att ändå utveckla arbetet med att närmast programmet än mer systematiskt tillvarata alumnernas erfarenheter.

Insatser för breddad rekrytering har varit lyckosamma till programmet, främst av studenter från studieovana miljöer. Detta innebär dock att behov av studentstöd ökat, och universitetet håller just nu på att vidareutveckla studentstödsverksamheten, bland annat på grund av att behov därom påtalats av lärarutbildningen.¹² Alla lärarstudenter erbjuds även kursen *Studieteknik* (3 hp.). I programmet följs samtliga avhopp upp av programansvariga. Studenter som hoppar av utbildningen kontaktas, och tillfrågas då om orsak. I samband med det ges möjlighet till studieuppehåll. Den enda tydliga faktorn bakom avhoppet som framkommer vid orsaksanalys är att flera studenter redan har arbete, och finner det svårt att kombinera arbete och studier. Arbetet med att analysera avhoppet kommer att fortsätta. En mer omfattande avhoppsanalys har också gjorts. I den framkommer inte heller några generella slutsatser ifrån de kommentarer som studenterna lämnat. Däremot framkom i analysen att studenternas förförståelse om de sökta utbildningsprogrammen påverkade deras aktiva val att hoppa av, och en lärdom blev att tydligt kommunicera utbildningens upplägg och innehåll. Något som har noterats nyligen är att antagna studenter med namn som kan relatera till utländsk bakgrund i högre utsträckning än andra inte kommer till starten av utbildningen. Detta är något som programmet avser att följa upp framgent, och analysera om informationen innan utbildningen startar på något sätt brister. Redan nu skickas av programansvarige ett extra välkomstbrev ut innan programstart för att ytterligare sprida information om bl.a. upplägg. I detta brev inkluderas studiehandledningen för det första momentet. Ett annat förhållande som bör belysas är att antalet studenter som arbetar som lärare samtidigt som de studerar på programmet har ökat kraftigt under de senaste åren. Detta har självklart med den stora lärarbristen att göra, och är på inget sätt förvånande eller unikt för MIUN. Dock har noterats två konsekvenser på grund av detta förhållande. Den första konsekvensen är att många studenter ansöker om validering av VFU, genom att återopa arbetslivserfarenhet. Här följer programmet universitetsgemensamma regler om studenters rätt att ansöka om validering. Den andra konsekvensen är att vissa studenter presterar sämre studieresultat, då de inte klarar av att både läsa heltid och samtidigt arbeta i den utsträckning många gör. Här kommer programmet att fortsätta att i information tydligt klargöra den tid utbildningen tar i anspråk, liksom att

¹² Något bör också sägas om studie- och karriärvägledningen. Studievägledningen bistår även med pedagogiskt stöd till universitetets studenter med funktionsnedsättning. För de studenter på programmet som har en funktionsnedsättning av den art att det behövs någon form av pedagogiskt stöd finns en välutvecklad stödfunktion. MIUN:s samordnare kan bistå den studerande med att ordna mentorstöd, resursrum, tekniska eller pedagogiska hjälpmedel, teckenspråkstolk/skrivtolk samt specialarrangemang vid examination och lokalanpassning.

fortsätta att säkerställa och bevaka att examinationerna även framgent är rättssäkra och individuella, för att kunna garantera att varje utexaminerad student verkligen uppnått examensmålen.

Möjligheten att under den praktiskt-estetiska terminen välja idrott har givit fler män till MIUN:s fritidslärarytbildning, vilket också var förhoppningen på förhand. För att rekrytera fler män på programmet deltar fritidslärarytprogrammet på olika studentrekryteringsdagar tillsammans med utbildningar som normalt rekryterar fler män, i hopp om att snedrekryteringen till programmet ska minska. I huvudsak betraktas detta fenomen dock som strukturellt betingat, och det är osäkert om ett enskilt universitets försök att bryta mönstren blir framgångsrikt. Mer omfattande strukturomvandlingsåtgärder måste till, där dock MIUN:s och programmets jämställdhetsarbete kan verka bidragande, för att förändra nationella eller universella mönster.

Sammanfattningsvis har studentinflytandet stärkts sedan 2012. Programmet bedömer att strukturerna för studentinflytande finns, och även en medvetenhet hos lärare och ledning för utbildningen om vikten av studentinflytande. Ett arbete med att få fler representanter på plats har även inletts. Detta tillsammans med kåren. Kurserna utvärderas konsekvent, och studenternas frågor och synpunkter leder till kvalitetsförbättrande åtgärder. Även alumniarbetet har utvecklats betydligt sedan programmet startade, och synpunkter från alumner tas idag tillvara genom den nationella alumniekäten. Arbetet med att systematiskt ta tillvara alumners erfarenheter kan dock bli än bättre.

Arbetsliv och samverkan

I denna del behandlas bland annat regional samverkan, VFU-organisation, arbetslivsanknytning och internationalisering. Fritidslärarytutbildningen genererar ett stort mervärde för skolutvecklingen i Västernorrlands, Jämtlands och norra Gävleborgs län. Utbildningsmiljön producerar exempelvis lärarfortbildningar och skolnära forskningsprojekt riktade mot fritidshemmet. En viktig förutsättning för att detta ska kunna fungera är det finns en bred och dynamisk lärarutbildningsmiljö vid MIUN.

Regional samverkan, arbetslivsanknytning och internationalisering

Lärarytutbildningen har bland annat utvecklat en systematisk och långsiktig samverkan med regionens skolor och fritidshem. Av särskild betydelse är RUN. Nätverk grundades 2006 och är ett regionalt forum där kommunerna i regionen och universitetet samordnar utveckling och forskningsanknytning av skola, fritidshem och förskola samt av lärarytutbildningen. Dessutom organiseras kompetensutveckling av parterna. RUN har avtal med samtliga 19 kommuner i regionen. Varje år träffas skolhuvudmän och representanter från lärarytutbildningen i den så kallade RUN-riksdagen för gemensamma föreläsningar och verksamhetsdiskussioner för kommande år.¹³ Ytterligare en viktig form av samverkan handlar om att finansiera och bedriva forskningsprojekt i samverkan med kommunala aktörer och verksamheter. Dessa projekt har behandlats tidigare i denna självvärdering. Det välutvecklade samarbetet med yrkesverksamma fritidslärare kan gestaltas med hjälp av de inslag under utbildningen då de engageras som gästlärare. Framförallt handlar det om kurser i det fritidspedagogiska området, t.ex. om yrkesrollen. Detta är ett exempel på programutbildningens bro till fritidsverksamhet i kommunerna.

Under 2018 kommer RUN att fokusera på tre insatsområden. Det är systematiskt kvalitetsarbete, kompetensförsörjning samt inkluderande skola, innefattande nyanlända elevers lärande samt pojkar och flickors lärande. Av betydelse för lärarytprogrammets samverkan anordnas beträffande systematiskt kvalitetsarbete bland

¹³ RUN har under åren byggt upp en inre struktur av nätverk riktade mot specifika grupper, liksom en systematisk hantering och samordning av utbildnings- och kompetenssatsningar som efterfrågas av skolhuvudmännen. Dessa nätverk är ett sätt att upprätthålla en kontinuerlig dialog och samverkan på operativ nivå mellan kommunerna och MIUN. För fritidslärarytprogrammets del innebär nätverken att utvecklingsarbete inom regionen överblickas, och att erfarenhetsutbyte sker mellan fritidshem, kommuner och universitet, samt till att framgångsfaktorer kartläggs och goda exempel sprids. Nätverken engagerar både universitetets lärarytutbildare och lokala lärarytutbildare, och de identifierar behov av kompletterande utbildning, fortbildning, gemensamma projekt för skolutveckling och forskning byggd på beprövad erfarenhet. Exempel på resultat är initiativ som tagits till tjänster som utvecklingspedagoger, forskningsprojekt om elevinflytande och tjänster som kommundoktorander.

annat erfarenhetsutbyte, kulturanalys samt kvällsföreläsningar för verksamma lärare och lärarstudenter. Gällande kompetensförsörjning anordnas en arbetsmarknadsdag ("karriärdag") för möten (fritids)lärarstudenter och skolhuvudmän, en rekryteringsutbildning för förskolechefer och rektorer, samt seminarier om kompetenskartläggning och kompetensväxling.

MIUN använder sig också av uppdragsutbildning som samverkansform. Ett stort antal av dessa kurser är relaterade till skolutvecklingen i regionen, och därmed även till den forsknings- och utbildningsmiljö som fritidsläraryrket ingår i. Lärosätet erbjuder kompetensutvecklande uppdragsutbildningar för grupper som är verksamma inom bl.a. fritidshem, t.ex. ges kompetensutvecklande uppdragsutbildningar som ett led i kommunernas arbete med att vidareutveckla mottagandet av och utbildningen för nyanlända elever. Denna utbildning erbjuds bl.a. till fritidshemspersonal som arbetar med nyanlända elever i de olika skolformerna.

En central del av samverkan handlar om samarbete med lärosäten utanför Sverige. De avdelningar som medverkar i lärarutbildningen har för närvarande 26 Erasmusavtal i Europa. Idag finns avtal i Norden, men även i östra, västra och södra Europa, vilket erbjuder studenterna ett brett urval att välja från. Studenter erbjuds möjligheten till utlands-VFU. Det ger studenter möjlighet till kortare mobilitetsperioder, vilket öppnar möjligheten för studenter med barn och familj att kunna få utlandserfarenhet. MIUN har ett kontaktnät med förskolor, fritidshem och skolor i fyra världsdelar för att erbjuda VFU av god kvalitet. Totalt ingår MIUN i tre nätverk, som tillsammans täcker in lärarutbildningens olika program.

Läraryrket deltar för närvarande i två Nordplusnätverk. På initiativ från MIUN:s programansvarig för fritidsläraryrket bildades 2016 ett Nordplusnätverk med inriktning mot Fritidshem med två ytterligare partners, UC Själland, Danmark och University of Iceland. Nätverket fick en ny partner 2017, Vilnius College, Litauen. Detta är det enda fritidshemsnätverket inom Nordplusprogrammet. Nätverket har haft två nätverksträffar och en intensivkurs i Danmark om en vecka 2017. Våren 2018 genomfördes vecka 21 en intensivkurs i Reykjavik med 25 studenter och åtta lärare. Nätverket gör att det för programmets studenter finns möjlighet till VFU i något av partnerländerna. För nästa år har ytterligare medel sökts för mobilitet i form av VFU, och medel har tilldelats för en intensivkurs i Vilnius våren 2019. Dessutom genomfördes en "best-practice-träff" 22-23 februari på MIUN med fokus mot nyanlända flyktingar och immigranter. Studenter som deltar i intensivkurserna rekryteras bland studenter som går termin 4. Genom Erasmusavtal finns också möjlighet till studier utomlands för studenter, och fritidsläraryrket har på grund av programmets samarbeten med danska lärosäten i första hand studerat i Danmark. Dock finns möjligheter till VFU utomlands i fler länder. MIUN:s fritidsläraryrket är medlemmar i *World Education Research Association, International Research Networks (WERA-IRN)*, var representerat på dess första internationella konferens, och deltog med en paper-presentation. Erfarenheter från de internationella utbytena kommuniceras med övriga studenter i utvalda kurser. I kurser finns vissa inslag där studenter möter internationell fritidshemsforskning, till exempel i UVK I läser studenterna engelskspråkiga artiklar från olika länder som beskriver framväxten av verksamheter som motsvarar fritidshem.

Övningskolor och VFU-organisation

MIUN har i samverkan med omgivande kommuner utvecklat sin VFU-organisation till att bli en mycket väl fungerande samverkansorganisation. Genom denna samverkan kan fritidsläraryrket garanteras en verksamhetsförlagd utbildning av hög kvalitet. Samtidigt bidrar den verksamhetsförlagda utbildningen till kompetenshöjning både för universitetets och för kommunernas fritidsläraryrket. Kurserna utvärderas systematiskt, och återkoppling sker till studenter, VFU-samordnare och handledare. För att samordna den verksamhetsförlagda delen av programstudenternas utbildning finns en VFU-studierektor, som har ett övergripande ansvar för VFU inom MIUN:s läraryrketprogram. Studierektorn deltar i programrådet och adjungeras vid behov till programdialogen för fritidsläraryrketprogrammet.

Omkring 50 procent av MIUN:s studenter på fritidsläraryrket rekryteras från den egna regionen. Den präglas av relativt små och glesbefolkade kommuner, samtidigt som det finns några större kommuner med större centralorter, som Sundsvall, Östersund och Örnsköldsvik som de största. Detta skapar särskilda utmaningar vad gäller organisering av den verksamhetsförlagda utbildningen och samverkan med skolhuvudmän i regionen. Med bland annat detta som bakgrund ansökte MIUN om att ingå i försöksverksamhet med övningsskolor, vilket beviljades i maj 2014. Ansökan hade innan diskuterats med huvudmännen i regionen. Övningsskoleprojektet startade upp i en mindre skala våren 2015, och idag gör 50 procent av fritidsläraryrket sin verksamhetsförlagda utbildning på en övningsskola. De sista kommunerna i regionen blev in i projektet våren 2018. MIUN arbetar med en modell om övningsskoleområden. Denna modell har fått mycket uppmärksamhet och positiv kritik. Modellen gör det möjligt att få välutbildade handledare, samtidigt som de kan få erfarenheter från fler än en VFU-skola. Upplägget med övningsskoleområden samlar således det bästa med övningsskolor, samtidigt som en "breddning" av VFU:n är möjlig inom ramen för projektet, vilket ger studenterna fler och andra erfarenheter. Förutom detta kan studenterna göra en del av VFU:n utanför övningsskoleområdet, för att få ytterligare breddning. Det kan till exempel röra sig om utlands-VFU, eller mot en annan skolmiljö, för att till exempel få erfarenheter av arbete med nyanländas lärande eller av de skilda förutsättningar verksamhet i storstad och glesbygd kan ha. Programmet ser det som önskvärt, ur kvalitetsynpunkt, att all verksamhetsförlagd utbildning på sikt skall genomföras i ett övningsskoleområde.¹⁴ Målen med försöksverksamheten för fritidsläraryrket måste betraktas som uppnådda, och de kan sammanfattas i fyra punkter: en kvalitetsutveckling av fritidsläraryrket i sin helhet, specifikt av den verksamhetsförlagda utbildningen; en utveckling och förstärkning av den skolbaserade forskningen, vilket ökat fritidsläraryrketens forskningsanknytning och skapat en naturlig och dynamisk miljö för möten mellan forskning och praktik; generering av skolutveckling och kompetenshöjning i ett regionalt perspektiv, utifrån övningsskolornas roller som motorer i skolhuvudmännens kvalitetsutvecklingsarbete i fritidshemmet och skolan; bidrag till kompetensförsörjning i fritidshemsverksamheten för MIUN:s samarbetskommuner.

Ovanstående har åstadkommit bland annat genom att: minst hälften av fritidsläraryrketerna fullgör huvuddelen av sin VFU i övningsskolor; minst hälften av studenterna omfattas; en omfattande handledarutbildning säkerställer god handledartäthet och handledarkompetens; VFU-handledare ansvarar för professionsseminarier, där handledare, studenter samt lärare från MIUN ingår, och vars innehåll bland annat riktas mot relationell och kommunikativ förmåga, ledarskap, didaktisk förmåga och reflektionsförmåga; fördjupande handledningssamtal äger rum mellan VFU-handledare och student; MIUN anordnar didaktiska seminarier; fritidsläraryrketerna har tillgång till övningsskolan för att göra fältstudier och fältuppgifter under kurser som ej innehåller VFU; trepartssamtal äger rum under studenternas andra VFU; kompetensväxling sker mellan övningsskolor och MIUN i form av att skickliga yrkesverksamma fritidslärare deltar i teoretiska kurser, och MIUN i sin tur deltar i utvecklings- och forskningsprojekt. Tillsammans med samverkande kommuner har MIUN:s VFU-organisation utvecklats och implementerat en modell för fördjupad reflektion över mötet mellan teori och praktik kan ske. Den heter *Modell för integrering av teori och praktik*, och har använts sedan 2010. Två utbildningar om vardera 7,5 hp. anordnas för övningsskolorna: En första grundläggande utbildning för samtliga fritidshemslärare på övningsskolan, benämnd "Att arbeta i övningsskolor", och en andra, riktade till handledare, benämnd "Att handleda i övningsskola". Övningsskoleverksamheten har också beforskats, bland annat genom ett pågående licentiandprojekt. Ytterligare forskning om projektet är i uppstart. MIUN har precis beslutat att starta forskning om studenternas uppfattningar om övningsskolor. De studenter som inte gör sin VFU inom ramen för övningsskoleprojektet gör "vanlig" VFU. Även då har handledarna genomgått en obligatorisk handledarutbildning. Dock är den endast 2+2 dagar. Den goda samverkan med regionen och MIUN:s väl utbyggda VFU-organisation gör att alla studenter får VFU-plats, och kurserna har nöjda studenter. För VFU-platser utanför regionen krävs stora insatser, men utbildningen ett kontaktnät med samordnare från andra lärosäten och kommuner runt om i landet, och även alla dessa studenter får ändamålsenliga VFU-platser. För dessa handledare

¹⁴ Det är också MIUN:s bedömning att försöksverksamheten bör syfta till att permanentas efter den femåriga försöksperioden. Övningsskoleprojektet är f.ö. under utvärdering. Ett resultat av den är att arbetet med mentorskap och mentorsgrupper kommer att göras om.

planeras en webbaserad handledarutbildning, som ska vara klar under hösten 2018. MIUN:s VFU. VFU-organisationen nyligen utvärderats, med positiva resultat, av UKÄ, och bl.a. dokumentet "Stegvis bedömning" lyfts fram i utvärderingen.

För fritidsläroarutbildningens del är således arbetslivsanknytning och omvärldsbevakning god. Över tid har goda relationer utvecklats mellan lärosätet och skolhuvudmännen i regionen. MIUN har, inom ramen för den ovan beskrivna regionala samverkan med kommuner och skolhuvudmän, arbetat för kompetensförsörjning till skolorna i regionen och i och med detta utvecklat en förståelse för regionens specifika behov. Det har exempelvis visat sig vara enklare för kommuner i glesbygd att rekrytera examinerade fritidslärare som lärt känna en skola/kommun under sin studietid än att rekrytera någon som aldrig besökt kommunen. Via exempelvis samverkan, RUN-nätverket, övningsskoleverksamheten och kompetensväxling har ett nätverk av samverkan skapats som ger fritidsläroarstudenterna och ansvariga för utbildningen på programmet mycket goda kontakter med arbetslivet. Här finns forum och strukturer etablerade för att inhämta sådan information som är relevant för fritidsläroarutbildningens kvalitetssäkring och utveckling, till exempel beträffande användbarhet och förberedelse för arbetslivet. Härifrån hämtas också representation från arbetslivet till olika organ, som till programrådet eller synpunkter från fältet till programarbetslagets arbete. Ett viktigt fält i behov av ökade kunskaper, vilket framkommit genom dessa kanaler, är ökad kompetens beträffande nyanländas lärande. Detta är ett inslag som därför har stärkts, och kommer att vidareutvecklas ytterligare, i programmet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att MIUN:s fritidsläroarutbildning är en omistlig del av utbildningsutbudet och kompetensförsörjningen vad gäller fritidslärare i hela regionen, och utbildningen bidrar med kvalitetsutveckling och inhämtar kunskap från regionens skolhuvudmän, genom exempelvis deras representanter i olika organ, i övningsskoleverksamheten och i RUN.